

position på bifall till detsamma, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på afslag derå, som med ja besvarades.

Utskottets hemställanden å sid. 11 och 12.

Biföllos.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 11 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Onsdagen den 17 April 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades två protokolls-utdrag för den 16 dennes.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Banko-Utskottets den 11 och 12 dennes bordlagda Memorial N:o 20, i anledning af Kamrarnes beslut öfver Banko-Utskottets i Memorialet N:o 9 afgifna förslag till ändringar i 5:te artikeln af Banko-reglementet.

1:sta och 2:dra punkterna.

Utskottets hemställanden biföllos.

3:dje punkten.

1:sta momentet.

Bifölls.

2:dra momentet.

Herr von Koch: Jag begärde ordet under det förhållande, att jag ej såg någon af Banko-Utskottets ledamöter vara närvarande och ej heller någon af de Herrar, som vanligen bruka yttra sig i dessa ämnen. Jag har väl hyst betänkligheter i afseende på de tvänne deputerade,

som här äro föreslagne, men då jag finner, att så väl Banko-fullmäktige som Utskottet tillstyrkt och Andra Kammaren godkänt detta förslag, samt att, om så befinnes nödigt, ändring häruti efter ett år kan ega rum, så får jag anhålla om bifall till Utskottets hemställan.

Herr Schartau: Jag har begärt ordet mera därför, att det icke i Första Kammarens protokoll må se ut, som om ingen af Banko-Utskottets ledamöter varit närvarande, då detta dess Memorial föredrogs, än därför att jag finner nödigt att tillägga något i sjelfva saken. Då jag icke hört något motstånd mot det förslag, som Utskottet på grund af Fullmäktiges Utlåtande och Andra Kammarens bifall framställt, får jag därför inskränka mig till att anhålla om bifall dertill.

Herr Reuterswärd: Äfven jag ber att få antecknad min närvaro och yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Nordenfelt, Enar Wilhelm: Det förefaller mig som om hela detta moment vore öfverflödigt. En delegation, sådan som Fullmäktige, hvilka äro valde af Riksdagens båda Kamrar, borde väl kunna lemnas det förtroende, att sjelf få bestämma om sättet för sin verksamhet, likaväl som Kamrarne sjelfva få uppgöra sin arbetsordning. Skäl äro anförda för såväl en som två deputerade, och dessa skäl väga så jemnt mot hvarandra, att man har svårt att bestämma sig för någondera sidan. Efter min åsigt borde därför Fullmäktige få sjelfve afgöra i detta hänseende. Jag anhåller om afslag å detta moment.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till det förevarande momentet och dels afslag derå, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till detsamma och, då dervid svarades många ja jemte ett eller annat nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

3:dje momentet.

Grefve Mörner, Julius Oscar: I detta moment stadgas: »Fullmäktige vare likväl, en för alla och alla för en, ansvarige för den skada och förlust, som genom deputerades försummelse etc.» Om det stode Fullmäktige fritt, att välja deputerade eller icke, så skulle jag icke haft något att säga. Men att, då Fullmäktige äro *skyldige* att utse deputerade, de ändå alla skola vara solidariskt ansvarige, synes mig vara ett nog strängt stadgande. Jag har icke något yrkande att framställa, utan har endast velat anmäla, att jag funnit skäl till anmärkning mot detta moment.

Herr Schartau: Om den siste värde talaren genomläst punkten i sin helhet, skulle han funnit att den stadgade ansvarigheten icke är så vidsträckt, som vid ett flygtigt påseende kan synas. Den har nemligen afseende på »ordningens upprätthållande inom Bankens afdelningar». Om någon ledamot, som fått förtroende att vara deputerad, skulle åsido-

sätta sina skyldigheter, är det klart, att Fullmäktige måste vidtaga de åtgärder, som deraf påkallas; ty någon annan kan dervid ingenting göra. Ett liknande stadgande har förut funnits i Bankoreglementet intaget, och jag tror ej att det kommer att hafva svårare följder för Fullmäktige nu, då deras antal är sju, än det haft förut, då de voro tolf. Jag anhåller om bifall till denna punkt.

Herr Reuterswärd: Såsom den siste värde talaren upplyst, är det endast för ordningens upprätthållande inom Banken, som ifrågavarande ansvarighet är stadgad. Om icke deputerade i detta fall göra sin skyldighet, är det väl billigt, att Fullmäktige taga saken om hand; och därför böra de äfven vara ansvarige. Det är icke heller något nytt stadgande, utan har äfven förut funnits i reglementet. Jag anhåller om bifall till momentet.

Friherre Tersmeden, Wilhelm Fredrik: Jag är förekommen af de föregående talarne och har icke något att tillägga. Jag vill endast fästa uppmärksamheten derpå, att det är Fullmäktige, som sjelfve utse deputerade, och därför böra de hafva tillfälle att känna de personer, som dertill väljas. Stadgandet är sådant det förut varit, och jag kan icke finna något skäl att borttaga detsamma. Jag yrkar därför bifall till punkten.

Herr Selander: Jag har icke något att tillägga annat än att tillsynen öfver ordningen förut varit delad mellan Fullmäktige, så att hvar och en haft sin afdelning eller sitt särskilda kontor att tillse, under det att likväl alla vore ansvarige därför; och någon förändring är således icke skedd. Man kan väl anmärka att en deputerad icke kan skiljas från befattningen, och att det kunde sättas i fråga, om det icke vore lämpligt, att de valdes för en kortare tid. Men då derom icke varit taladt, vill jag icke vidare ingå deruti. Jag anhåller om bifall till punkten.

Efter härmed slutad öfverläggning blef momentet, uppå gjord proposition, af Kammaren bifallet.

4:de punkten.

Bifölls.

5:te punkten.

Herr Wallenberg: Det synes mig, att Utskottet väl kunde hafva i sin inrymt det stadgande om kvartalsvis meddelade öfersigter af Riksbankens och dess lånekontors ställning, hvarom, då frågan sist förevar, en billig önskan uttalades, som ej heller af Utskottets ledamöter motsades. Då emellertid Riksdagens långt framskridna lopp torde göra en återremiss mindre lämplig, vill jag ej påkalla en sådan, utan har endast velat tillkännagifva min åsigt, att Utskottet bort på annat sätt förfara.

Herr Sehartau: En hvar måtte tydligen kunna se, att Utskottet icke åsyftat att afslå Första Kammarens begäran, utan endast att uppfylla den med mindre omväg, än om det skulle skett genom ett reglementsbud. Jag tror, att den siste värde talaren kan vara lugn för, att hvad han i detta hänseende önskat skall gå i fullbordan.

Herr Reuterswärd: Inom Utskottet var allmänt den mening rådande, att qvartalsrapporter om Bankens ställning borde afgifvas. Skälet, hvarför ett stadgande härom icke ansetts böra i reglementet intagas, var att i lagen af den 1 Mars 1830 finnes en §, som säger: »För hvarje halfår skall, inom en månad efter förloppet deraf, en öfversigt, som klart och fullständigt visar vaxel-kassans ställning, genom Rikets Ständers Fullmäktiges försorg, tryckas och med allmänna tidningarne utdelas, samt efter hvarje års bokslut, en öfversigt, som visar Bankens hela ställning». Då denna författning icke är upphäfd, har Utskottet trott, att en föreskrift om qvartalsvis utgående öfversigter icke borde i reglementet intagas; hvaremot Utskottet ansett sig kunna direkte anmoda Fullmäktige att ombesörja utgifvande af sådana qvartalsrapporter.

Herr Wallenberg: Jag vill endast nämna, att lagen af den 1 Mars 1830 icke lägger hinder i vägen för intagande i Banko-reglementet af sådana stadganden, som kunna anses nyttiga; och att de rapporter, som omtalas i den upplästa §:n, afse Bankens metalliska kassa, utelöpande sedlar och depositionsskuld m. m. Då emellertid den befintliga luckan blifvit genom Utskottet förslag fylld, är derom icke vidare att säga; och jag anhåller om bifall till punkten.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition derå, att Kammarerna, med anledning af Utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan, skulle godkänna hvad Utskottet i 16:de punkten af Memorialet N:o 9 föreslagit; och blef denna proposition med ja besvarad.

Grefve Mörner, Julius Oscar: Jag ber att få till protokollet anmäla, att jag, af viktiga omständigheter hindrad att infinna mig förr än ett par minuter efter klockan 10, ej var närvarande, då Kammarerna fattade sitt beslut i afseende på 2:dra punkten af detta Betänkande.

Föredrogs änyo och företogs punktvis till afgörande Banko-Utskottets den 11 och 12 dennes bordlagda Memorial N:o 21, i anledning af Kammarens beslut öfver Banko-Utskottets i Memorialet N:o 10 afgifna förslag till ändringar i 6:te och 7:de artiklarne af Banko-reglementet.

1:sta, 2:dra och 3:dje punkterna.

Biföllos.

4:de punkten.

Lades till handlingarne.

5:te punkten.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

6:te punkten.

Bifölls.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdets fortsättning kl. 6 e. m.

Föredrogs ånyo och biföllos Banko-Utskottets den 11 och 12 dennes bordlagda Memorial:

N:o 22, i anledning af Kamrarnes beslut öfver Banko-Utskottets förslag i Memorialet N:o 11, angående 8:de, samt N:o 12, angående 9:de och 10:de artiklarne i Bankoreglementet; och

N:o 23, med förslag till ändringar i 2:dra artikeln af Bankoreglementet, angående Bankens metalliska kassa, m. m.

Föredrogs ånyo Konstitutions-Utskottets den 11 och 12 dennes bordlagda Utlåtande N:o 10, angående väckt motion, om ändring i Riksdags-ordningens föreskrifter rörande sättet för omröstningars verkställande hos Kamrarne och Utskotten.

Herr Ekman, Johan Jakob: Den motion, som ligger till grund för Konstitutions-Utskottets nu föredragna Utlåtande, sönderfaller i tvänne delar, den första om omröstningar i Kamrarne, och den sednare om omröstningar i Utskotten. Hvad det första förslaget vidkommer, så var det temligen påtagligt, att Utskottet icke kunde understödja det samma i den form det blifvit framställt; och ehuru jag för min del gerna skulle se, att en sådan omröstning kunde komma till stånd, så tror jag likväl att under förevarande förhållanden, då meningarne härom icke hunnit sammanjemka sig, Utskottet ej haft skäl att tillstyrka den föreslagna förändringen. Beträffande sednare delen, rörande omröstningar i Utskotten, så rönte denna fråga en annan utgång, än man på grund af diskussionen derom kunde vänta. De fleste Utskottets ledamöter yttrade nemligen den åsigt, att öppen omröstning hade företräde; men då man skred till votering (som, inom parentes sagdt, skedde med slutna sedlar), så befanns det att flertalet röstat emot förslaget. Detta får dock icke tillskrifvas något annat, än att man ansåg 48 § Riksdagsordningen redan medgifva sådan omröstning. Om jag äfven måste medgifva att denna § förutsätter den öppna omröstningen som möjlig, så är det likväl klart, att, då sättet icke blifvit bestämdt, denna § icke utgör något hinder att bifalla motionen. Då man har en svag sak att försvara, blifva äfven argumenterna svaga, och Utskottets skäl synes icke heller giltiga. Utskottet säger nederst på sidan 2, att »det skälet alltid kvarstår, att genom omröstningen med slutna sedlar, en sjelfstän-

dig och från obehörig inverkan utifrån, fri utöfning af riksdagsmannakallet bättre befordras». Jag tror detta vara ett misstag. Det är väl påtagligt, att det måtte medföra nytta, att en hvar ledamot blir satt i nödvändighet, att för sig sjelf redogöra för hvilken åsigt han skall omfatta, och att äfven för öfrige ledamöter uttala detta. Att, då man stadgat sin öfvertygelse, öppet uttala sin mening, kan väl icke innebära någon fara eller ge anledning till någon obehörig inverkan utifrån, då Utskotten äro delegerade af Kamrarne och dessa bestå af personer, som åtnjuta sina valmäns fulla förtroende. Inom ett Utskott har redan öppen omröstning gjort sig gällande, och jag tror icke att man ånkrat detta, äfven om det varit mindre befogadt att på förhand bestämma att så skulle ske. Det andra skälet som Utskottet framställt, att »det synes mindre lämpligt, att Utskottens arbetsordning, synnerligast i en så vigtig punkt, skiljer sig från Kamrarnes», förefaller mig ännu svagare. Jag ser icke hvarför arbetssättet skall vara lika, då Kamrarnes och Utskottens arbeten äro så skiljda. Af dessa skäl ber jag att få tillstyrka det förslag, Herr Rydin i sin reservation framställt, nemligen »att, då vid öfverläggningar i Utskott skiljaktiga meningar uppstå, som genom omröstning måste slitras, den borde öppet verkställas, med afgörande röst för ordföranden, då rösterna voro lika, och 48 § Riksdagsordningen i sådan syftning ändras».

Herr von Koch: Då jag antecknat mig som reservant mot Utskottets beslut, anser jag mig skyldig att upplysa om grunden dertill. På sätt redan är anmärkt, afhandlar motionen omröstningssättet dels i Kamrarne och dels i Utskotten. I afseende på de förra, voro vi endast några få, som ansågo den föreslagna förändringen böra ega rum, men äfven vi trodde att, med det nu rådande tänkesättet, det icke lönade mödan att derom göra framställning vid denna riksdag. Dessutom voro alla ense derom, att det icke vore lämpligt att stadga, det ordföranden i Kammaren skulle vid paria vota hafva afgörande rösten; och detta skäl är det enda i Utskottets motivering, hvori jag instämmer. I afseende på öppen omröstning i Utskotten har förslaget derom fallit för en bestämd majoritet; men detta inträffade derigenom, att tvänne ledamöter, som reserverat sig, nemligen Herrar Carl Anders Larsson och Uhr, ansågo detta voteringsätt genom 48 § Riksdagsordningen redan vara berättigadt. Detta föranledde det förhållande, att pluraliteten, fastän för öppen omröstning, likväl icke tillstyrkte förändringen. För min del ansåg jag likväl, att 48 § kräfde en omarbetning, derföre att personer, för hvilkas åsikter jag har samma förtroende som för min egen, hysa en motsatt öfvertygelse om tillämpningen af denna §, såsom vi under föregående diskussion öfver detta ämne haft tillfälle att erfaras. Jag anser det icke rätt och lämpligt att en grundlagsparagraf finnes, som af skicklige jurister tolkas så olika. Det beror nu på Kammaren, om den anser saken vara af sådan vigt, att för 48 §:ens omarbetning en återremis bör ega rum, hvarom jag dock icke vill framställa förslag; eller om Kammaren vill antaga den form för stadgandet, som Herr Ekman föreslagit, hvilket jag dock skulle anse något betänkligt, då man ej kunnat hinna att så öfverväga saken, att det vore skäl att genast fatta ett beslut; utan skulle jag då heldre vilja att frågan återremitterades.

Grefve Mörner, Carl Göran: Då de Utskottets ledamöter, som hittills uppträdt, yttrat sig *mot* det Utlåtande Utskottet afgifvit, så må det tillåtas mig att säga några ord till försvar för detsamma. Det förefaller mig som om Utskottet ur praktisk synpunkt haft goda skäl för sin framställning. En förändring, sådan, som motionären föreslagit, skulle betinga åtskilliga andra förändringar i grundlagen. Förtroende-embetsmän borde då icke vidare vara berättigade till säte och stämma vid riksdagen. Det kan nemligen icke vara lämpligt att dessa öppet uppträda i opposition mot Regeringen. Deras tankar och handlingsätt kan vara lika sjelfständigt, som någon annan representants, och jag antager att så äfven är förhållandet, men den yttre anständigheten tyckes mig förbjuda deras offentliga uppträdande emot Regeringen. Kunde man derjemte från representantbefattningen aflägsna alla till tänkesättet o-sjelfständige, så vore äfven en sådan förändring önskelig. Jagten efter gunst kan vara rigtad såväl uppåt som nedåt, och den som sträfvar efter gunst på det ena eller andra hållet, skulle ofta kunna sättas på ett hårdt prof, för hvilket kanske mången skulle duka under. I det land, som, liksom vi, längst haft att glädja sig åt ett konstitutionelt samhällsskick, är det just de, som påstå sig företrädesvis föra den liberala talan, hvilka yrka på slutna voteringar, hvaremot Regeringens ledamöter eller ministrarne försvara det öppna voteringsättet; och skälet är nära till hands — den öppna voteringen utgör ett band på de mindre sjelfständige. Jag tror icke att något vinnes genom en sådan förändring, som den, hvilken blifvit ifrågasatt, men att mycket kan förloras. Att dertill välja just denna tidpunkt, då Riksdagen är första gången samlad efter den nya Riksdags-ordningen, synes mig icke heller rätt lämpligt. Det beslut, som nu fattas, kan icke komma till afgörande förr än vid den riksdag, som först sammanträder efter det nya val till Andra Kammaren skett; och då ett förslag till ändring i Riksdags-ordningen, antaget vid den sista riksdag, hvartill de nu för Andra Kammaren gjorda val äro gällande, har lika stor utsigt att blifva grundlag, som ett vid denna riksdag godkändt förslag, men ett vid tredje riksdagen härefter framställt förslag har att stödja sig på de föregående riksdagarnes erfarenhet, hvilken lemnar bättre ledning för bedömande af hvilka ändringar och jemkningar, som kunna vara behöfliga, bör man icke nu göra förslaget hvilande, helst detsamma möjligen kan komma i kollision med ändringar, som framdeles med stöd af erfarenheten kunna befinnas nödvändiga. Jag anser, att man vid denna riksdag bör undvika hvarje förslag till förändring i Riksdags-ordningen, och synes mig så mycket större skäl till betänksamhet, som icke något vinnes med att nu antaga ett sådant förslag till hvilande. Jag anhåller om bifall till Utskottets hemställan.

Herr Ekman: Den siste värde talaren ville icke tro, att något skulle vinnas genom denna förändring. Men äfven om icke något skulle vinnas, så är jag dock öfvertygad, att icke något skulle förloras eller någon skada kunna ske derigenom, att vi fatta beslut i denna rigtning. Samme talare anser det äfven olämpligt, att vid den riksdag, då den nya Representationen för första gången sammanträder, framkomma med förslag till grundlagsändring och att dermed icke har någon brådska, då frågan först kan afgöras vid riksdag, sedan nya val blifvit gjorda.

Jag kan icke finna annat, än att frågan vinner på att blifva hvilande, och det är intet, som hindrar, att förslag i en annan syftning väckas vid en kommande riksdag.

Man har äfven hemtat skäl för sitt påstående från andra länder. Man har talat om förhållandena i det land, der de konstitutionela formerna äro mest utbildade, och jag förmodar, att man härmed åsyftat England. Jag får då upplysa, att, hvad motionären nu föreslagit, är en öfverflyttning af det, som gäller i det Engelska Parlamentet, der talmannen, då rösterna utfallit lika, har rätt att begagna sin röst.

Då en talare ansett så betänkligt att nu lemna bifall till det förslag, jag framställt, så inskränker jag mig till att yrka återremiss.

Herr Wærn: Den motion, som Herr Dickson väckt, sönderfaller i två delar, den ena om omröstningen i Kamrarne och den andra om omröstningen i Utskotten. Hvad den första angår, så vore det en så stor förändring i hvad som varit brukligt, att det icke är underligt, om den väcker motstånd, och fastän jag skulle anse en sådan förändring som den här föreslagna önskelig, så vill jag dock icke påyrka den, utan att detta ämne varit föremål för öfverläggning längre tid än nu varit fallet, och detta är så mycket mera af behovet påkalladt, som frågan icke är så utredd, som den borde vara. Utskottet säger, att det icke vore lämpligt, att Talmannen, såsom utsedd af den andra statsmagten, skulle hafva afgörande rösten, då rösterna falla lika. Detta kunde vara ett skäl, om det vore meningen att gifva honom en dubbel röst; men då man nu blott vill återgifva honom den röst, han som representant borde ega, men som han förlorat derigenom att han blifvit Talman, så kan jag icke häri finna något origtigt.

Hvad åter angår omröstningen i Utskotten, så har denna fråga kommit till tal vid denna riksdag, och jag kan icke inse, hvarför Konstitutions-Utskottet skulle vägra sin hjälp till densammas genomförande i motionärens syftning. Jag kan så mycket mindre fatta det, som pluralitet för denna åsigt verkligen lär finnas i Utskottet, och jag får därför yrka återremiss. En talare har yttrat, att man vid denna riksdag borde undvika hvarje ändring, och att man, för att göra sådana, alltför väl behöfver den erfarenhet, som flera riksdagar kunna gifva. Detta kunde hafva skäl för sig, om man för denna fråga behöfde någon erfarenhet; men då den kan bedömas ur ren principiell synpunkt, så vet jag icke hvarför man skulle uppskjuta densamma. Jag tror, att, om man uppskjuter frågan till sista riksdagen med dessa val, kan man förr komma till förhastade beslut än, om den nu väckes.

Med dessa åsichter kan jag icke underlåta att genomgå Utskottets Betänkande, då jag tror, att det innehåller icke blott svaga motiver, utan sådana, som hvarje representant måste protestera emot, då de innebära en beskyllning för osjelfständighet.

Utskottet säger nemligen: »visserligen skulle, ur rent theoretisk synpunkt, åtskilliga skäl kunna anföras för det öppna voteringsättet, såsom varande det enklaste, naturligaste och mest manliga; men då frågan hufvudsakligen bör bedömas ur synpunkten af dess praktiska gagn för det allmänna, måste, enligt Utskottets tanke, ett afgjort företräde tillerkännas det nu stadgade omröstningsättet, som i vida högre

grad gör det för hvarje representant möjligt att, oberoende af hvarje påtryckning, som i mera grannliga och ömtåliga frågor kunde tänkas inverka äfven på en i allmänhet själfständig man, kunna fatta sitt beslut endast på grund af egen öfvertygelse, om denna ock vore stridande mot deras, med hvilka han vanligen är liktänkande, eller mot den mening, som för tillfället vill gälla såsom den allmänna».

Jag för min del får protestera häremot och har tyvärr den vanan att tala så ofta, att jag nästan kan säga, att jag röstar öppet i hvarje fråga.

Det andra skälet, tidsvinsten, anser jag vara så obetydligt, att derpå icke kan fästas något afseende; men efter det är nämnt, får jag säga, att jag tror, att det slutna omröstningssättet fordrar mer tid, emedan en representant då måste särskildt begära ordet för att tillkännagifva för hvilken åsigt han voterar. Beträffande den tidsförlust, som skulle uppkomma derigenom, att en person, som till följd af under diskussionen i Kamrarne erhållna skäl och upplysningar anser sig pliktig att rösta mot en åsigt, som han i Utskottet biträdt, särskildt begär ordet, för att redogöra för orsakerna till sin öfvergång, så anser jag denna tidsförlust vara önskvärd. Jag får såsom ledamot i det Utskott, som tillämpat det öppna voteringsättet, protestera mot Utskottets slutreflexion i detta hänseende. Utskottet säger slutligen: »att det vore mindre lämpligt, att Utskottens arbetsordning, synnerligast i en så vigtig punkt, skiljer sig från Kamrarnes». Jag får på denna anmärkning blott gifva det svar, att det öppna voteringsättet i Utskotten är af grundlagen gilladt.

Jag anhåller om återremiss.

Herr Schartau: Då vi vid flera tillfällen hafva uttryckt våra åsikter om den större eller mindre lämpligheten hos den öppna och slutna voteringen, synes mig icke många ord nu böra spillas derpå. Det är sannt, att det då gällde endast Utskotten; men fastän det nu äfven är fråga om Kamrarne, så har jag icke funnit, att anmärkningarna i allmänhet mot Konstitutions-Utskottet gått ut på det resultat, hvartill Utskottet kommit i afseende på omröstningen i de förra. Jag har trots mig finna, att så väl reservanterne som motionären lemnat denna sak å sido och godkänt det slut, hvartill Utskottet kommit. Jag tror också, att detta beslut är det bästa, emedan jag anser, att den slutna omröstningen är mera betryggande för själfständigheten än den öppna. Men då saken en gång varit före, har man, som sagdt, icke mycket att säga. Jag tror, att Utskottets motiver i fråga om omröstningen i Utskotten kunnat antagas, om Kamrarne förut fattat ett beslut, som varit dermed öfverensstämmande; men då nu icke så är, så skulle, om Utskottets motiver godkändes, man komma till ett annat meningsuttryck än det, som redan är Kammarens beslut.

Således vill jag bifalla det resultat, hvartill Utskottet kommit, med ogillande af den del af motiveringen, som afser omröstningen i Utskotten.

Herr Landgren: Då denna fråga förra gången var före, yrkade jag icke någon annan förändring, än att, då öppen omröstning gjordes i Utskotten, skulle ordföranden hafva afgörande rösten. Saken är, att

jag anser detta mindre betydande inom Utskotten, först emedan i Utskotten endast insätts män med kända åsikter, för det andra emedan förhandlingarne äro konfidentiella, och för det tredje emedan Utskottens ledamöter känna hvarandras åsikter i hvarje fråga, och den slutna omröstningen därför är en fäfang maskering. Helt annat är förhållandet i Kamrarne. Den talare, som var näst före den siste, har tillrättavissat Utskottet därför, att sjefständigheten är satt i fråga. Jag lemnar detta åt sitt värde; men såsom denne i riksdagsvärf hemmastadde talare mycket väl känner, får man bereda sig på, att Representationens båda sidor rusta sig i slagordning mot hvarandra. Följer man då endast sitt samvete, utan att sluta sig till ettdera partiet, så kommer man äfven att sakna understöd för egna planer. Det är således en frestelse för hvar och en att sluta sig till något af de framstående partierna för att genomdrifva sin afsigt. Det är klart, att de, som *magten hafva och kallas nådige herrar*, vilja hafva öppen omröstning, för att kunna kontrollera de röstande och hålla disciplin bland sina anhängare; men de, som icke vilja framträda som ledare, hafva icke detta intresse, och hafva därför stora skäl att behålla den slutna omröstningen. Det har blifvit anmärkt, att det finnes två magter, som kunna utöfva obehörig inverkan, en ofvanifrån af hofvet och Regeringen, och en nedifrån, nemligen pressen. Jag anser, att det finnes tre slag; en ofvan Representationen, en inom och en utom densamma. Utskottet har ansett, att dessa olika slag af påtryckningar skulle kunna utöfva en verkan, som icke vore fördelaktig för utöfvande af en fri rösträtt, och har därför stadnat vid detta beslut.

Herr von Koch: Jag har begärt ordet för att lemna en upplysning i afseende på ett yttrande, som blifvit fäldt af en talare. I afseende på omröstningen i England, tror man, att den strid, som derom pågår, gäller Parlamentet. Men det är endast vid val af Parlamentsledamöter, man vill införa den slutna voteringen; att införa detta omröstningssätt i Parlamentet, har aldrig varit fråga. Om man tager en tidning i handen, så finner man der listan på, huru de voterat. Deremot har man velat införa den slutna omröstningen vid Parlamentsvalen för att afskaffa de missbruk, som uppkomma derigenom, att en stor del af de väljande äro arrendatorer och sådane, som sälja sina röster, således i allmänhet mer eller mindre beroende personer. Men äfven härvidlag vinner icke denna fråga terräng.

Herr Wærn har yttrat en anmärkning mot den del af Utskottets motivering, för hvilken jag också anser mig ansvarig, nemligen den, att jag icke ansåg lämpligt, att, om vid öppen omröstning rösterna falla lika, Talmannen skulle gifva utslagsrösten. Vi voro alla ense om, att, när Talmannen icke är utsedd af församlingen, borde icke en sådan magt som afgörande rösten honom tilldelas. I Engelska parlamentet utses Talmannen af församlingen. Vi ansågo äfven, att en så stor grad af opartiskhet, som vi nu hafva att glädja oss åt, kunde man icke finna hos en Talman, som skulle deltaga i voteringen, och jag tror, att det vore mycket illa, om man ej till den, som leder öfverläggningarne, skulle kunna hysa det förtroende, att han vore opartisk. Jag har velat
uttala

uttala detta i afseende på motiverna. I afseende på sjelfva saken har jag förut yttrat, att, fastän jag anser en förklaring af 48 § vara lämplig, öfverlemnar jag detta till Kammaren; men jag tager mig friheten att till dem, som vilja yrka bifall till det resultat, hvartill Utskottet kommit, med ogillande af motiverna därför, göra den hemställan, att jag tror det vore lämpligare att låta vid Utskottets Utlåtande bero.

Grefve Hamilton, Henning: Redan vid riksdagens början, då jag ansåg mig pligtig att för mig uppgöra de regler, hvarefter jag borde handla, fattade jag. det beslut, att icke vid denna riksdag understödja några förslag till förändringar i vår Riksdags-ordning. Jag ansåg det så mycket mera såsom en pligt, som framför allt de, hvilka varit emot representationsförändringen, icke borde föreslå några förändringar, förr än erfarenheten till fullo ådagalagt, hvilka förändringar vore nödiga och nyttiga. Så är äfven grundlagens mening, ty Konstitutions-Utskottet får icke framställa förslag till andra grundlagsändringar, än sådana, som äro högst nödiga eller nyttiga. Utskottet har förklarat, att denna förändring icke har dessa egenskaper, och jag instämmer med Utskottet häri. I allmänhet är det betänkligt att på stående fot antaga ett redaktionsförslag, i synnerhet af en grundlag, och skulle det blifva fråga om att antaga det förslag, som en talare framställt, eller återremittera frågan, skulle jag icke tveka att föredraga det sednare. Jag skulle dock helst rösta för bifall till Utskottets Utlåtande. I allmänhet, om jag skulle vänta en förebräelse af Kammaren, är det, att jag alltför ofta röstar öppet, och kan det sålunda vara mig likgiltigt, hvilket voteringsätt blir antaget. Men här är icke fråga om hvad jag tycker, utan om de grunder, som böra följas vid en grundlagsförändring. Hvad särskildt denna fråga angår, ligger en betänklighet för mig deri, att en stor del af de viktigaste frågorna måste afgöras genom en sluten votering, nemligen sådana, der båda Kamrarne stadna vid olika beslut, och i detta hänseende har man icke föreslagit någon förändring. Under sådana omständigheter och då i sista hand de viktigaste frågor måste afgöras genom sluten votering, så anser jag icke lämpligt att i andra hänseenden vidtaga den förändring, som är föreslagen, och får därför yrka bifall till Utskottets Utlåtande.

Grefve Mörner: Då jag förra gången hade ordet, ingick jag icke i granskning af förslaget om huru det skulle tillgå, när vid öppen omröstning rösterna falla lika. Det har blifvit föreslaget, att i sådant fall ordföranden i Kamrarne skulle hafva afgörande rösten. Jag betviflar, att det kan vara lämpligt att införa ett sådant stadgande. Det är helt olika, om ordföranden afgifver sin röst samtidigt med de öfriga, eller om han, sedan de andra röstat, skall genom sin röst afgöra hvilket af de olika förslagen, som skall blifva beslut. Det är en alltför stor börda man derigenom vill pålägga Talmannen. Förslaget innehåller äfven, att i Utskotten ordföranden skulle gifva afgörande rösten. Der företer sig nästan samma förhållande som i Kamrarne. För närvarande äro inom Utskotten alla röster lika kraftiga, men efter denna förändring finge ordföranden en förstärkt röst. Det kunde då för majoriteten blifva

fråga om att på ordförandeplatsen sätta, icke den lämpligaste, utan den pålitligaste voteringsmaskinen. Detta förslag synes mig innebära en utveckling af partisystemet och icke af sjelfständigheten hos representanterne, och jag får därför yrka bifall till Konstitutions-Utskottets Utlåtande.

Herr Nordström: Man finner af förevarande Betänkande, att Konstitutions-Utskottet föreslår, att Herr A. Dicksons motion om öppen omröstning inom Utskotten så väl som Kamrarne måtte få förfalla. Hvad åter Herr Rydins reservation angår, inskränkes densamma till yrkande på öppen omröstning inom Utskotten. De skäl, som tala emot öppen omröstning inom Utskotten, hafva emellertid redan vid de föregående tillfällen under denna riksdag, då frågan derom här diskuterades, blifvit så tillräckligt framställda och utvecklade, att det nu kan göra tillfyllest, att endast återropa dem, och erinra om det då fattade beslutet, nemligen att sluten omröstning inom Utskotten skulle anställas, så snart en ledamot det äskade. Emot detta förslag vill nu Herr Rydin ställa icke blott omröstning öppet, utan ock, vid lika röstetal för motsatta meningar, tillerkänna ordföranden den afgörande rösten. Ett sådant stadgande skulle utan tvifvel vara ganska tacknämligt för väl disciplinerade politiska partier, men för representantens sjelfständighet, eller frihet att sjelfständigt yttra sin öfvertygelse och gifva skäl därför under diskussionen, skulle det icke vara gynnsamt. Man bör härvid ej glömma, att enligt vår nya Riksdags-ordning, hvarje Utskott eger att utse sin ordförande och vice ordförande. Hafva nu, enligt hvad erfarenheten visar, och såsom det nära nog ligger i sakens natur, redan medlemmarne af Utskotten blifvit utsedda efter partiopinioner, som temligen jemnt representeras i de respektiva Utskotten, eller åtminstone i de förnämsta bland dessa, skall det naturligtvis för hvardera partiet blifva en sak af vigt, att, vid valet af ordförande och vice ordförande, kunna dertill utse någon af de sina, och om då äfven den afgörande rösten i förekommande fall skulle tillkomma den, som förer ordet, är det uppenbart, att oväldig och mogen pröfning och derpå grundadt uttalande af representantens öfvertygelse om det rätta och ändamålsenliga i hvarje fråga för sig icke skulle kunna göra sig gällande mot partiopinionens allbeherrskande välde. Det är likväl för sådana partikombinationers verksamhet, som Herr Rydins förslag, om det antoges, skulle erbjuda öppet spelrum, och den med afgörande rösten, vid lika delade meningar, utrustade ordföranden skulle alltid vid sådana tillfällen framstå uti partiskhetens tvetydiga dager, hvilket för samdrägten inom Riksdagen icke vore gagneligt. För min del kan således ej heller jag rösta för antagande af Herr Rydins reservation, utan godkänner hvad Konstitutions-Utskottet i ärendet yttrat.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, förmälte Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till Konstitutions-Utskottets förevarande Utlåtande, dels af Herr Schartau, att Kammarne, med ogillande af den del utaf Utskottets motivering, hvilken började med orden: »om än den sistnämnda anmärknin-

gen» etc., skall godkänna det slut, hvartill Utskottet i frågan kommit; och dels slutligen, att Utlåtandet måtte till Utskottet återförvisas.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till ifrågavarande Utlåtande, och då dervid svarades många ja, jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Föredrogs ånyo Konstitutions-Utskottets den 11 och 12 dennes bordlagda Utlåtande N:o 11, angående väckta motioner om ändring i 4 och 28 §§ Regeringsformen.

Grefve Mörner, Carl Göran: Det förslag till förändring af 28 § Regeringsformen, som här är framställt, kan jag icke godkänna, med den utsträckning, förslaget innefattar. Jag tror icke, att bristen på duglige och skicklige personer inom vår Svenska domarekorps är så stor, att man behöfver upplåta domareplatserna åt fremmande trosbekännare.

Jag tror, att äfven flera anmärkningar skulle kunna framdragas mot förslagens redaktion; men jag vill blott fästa mig vid en uti motiverna uttalad sats, som icke synes fullt hållbar såsom stöd för det slut, hvartill Utskottet kommit.

Utskottet säger nemligen: »Utskottet har sålunda icke funnit betänkligheter möta för medgifvandet af ett friare tillträde till allmänna befattningar åt de Svenska medborgare, som tillhöra kristen troslära, eller den mosaiska bekännelsen, hvaremot skäl ej synas vara för handen att lemna ett sådant medgifvande, äfven åt andra, icke kristna trosbekännare, då åtskillige bland dessa, t. ex. Mormonerna, omfattat läror, som äro oförenliga med våra medborgerliga förhållanden».

Är det då säkert, att Mormonerna icke äro kristna? De göra sjelfva anspråk på att erkännas såsom sådana, ehuru de påstå att de utöfver den ursprungliga kristna bekännelsen fått en sednare densamma förfullständigande uppenbarelse. Det är en omtvistad fråga, huru detta samfund rätteligen bör anses, och kanske lyckas det slutiligen någon skicklig dialecticus att bevisa, att det icke finnes några bättre kristna, än de, som omfattat Mormonismen.

Jag tror icke, att det är så nödigt eller brådskande, att få förändringen antagen med hela den utsträckning, som Utskottet föreslagit, utan anhåller jag, att förslaget måtte återremitteras.

Herr von Gegerfelt: Jag anser, att Utskottet på ett ganska lyckligt sätt löst den fråga, som är före. En förändring torde vara påkallad, icke blott af Representationens majoritet, utan äfven af allmänna opinionen i landet. Det är icke blott Statens behof att tillgodogöra sig de krafter, som finnas, och rättvisan uti att dessa medborgare, som troget dela Statens bördor, äfven få njuta af dess fördelar, utan framför allt sjelfva toleransen, som fordrar, att vi gå in på det gjorda förslaget.

Jag anser det icke behöfligt att utestänga fremmande trosbekännare från beklädande af domarembeten, då de fall äro högst få, att en domare kommer i beröring med religionsärenden, och det vore så

mycket större förlust, som det visat sig, att särdeles goda ämnen bland Mosaiska trosbekännare gått in på denna bana. Det är blott en enda anmärkning, som för mig har någon vikt, och den rör Högsta Domstolens ledamöter. Icke därför, att jag tror, att någon våda skulle förefinnas, om fremmande trosbekännare skulle inkomma i Högsta Domstolen, men jag fruktar, att det vore en anledning för principens motståndare att »rida upp på», som man säger, enär konsekvensen synes fordra, att, så länge Konungen måste bekänna den Evangeliskt Lutherska läran, äfven Högsta Domstolens ledamöter, som äro Konungens representanter, böra tillhöra den. För detta ändamål anhåller jag, att frågan återförvisas till Utskottet.

Herr Rydin: Då vid Riksdagens början förkastades det hvilande förslaget till ändring af Regeringsformens § 28, enligt hvilket undantogs från beklädande utaf fremmande trosförvandter domareplatser, ecklesiastika embetsmannabefattningar, lärarebeställningar vid folkskolorna eller elementarläroverken, samt lärare vid universiteten i religion, filosofi eller historia, uppgåfvos såsom skäl dels principiella fel, dels ock saknad af den omsigt, som bör förutsättas hos lagstiftaren, hvilket vållat att åtskilliga befattningar ej blifvit uppräknade såsom undantag, hvilka af samma skäl, som de i förslaget undantagna, ej borde kunna beklädas af fremmande trosförvandter såsom t. ex. professor i kyrkorätt, lärare vid folkskolelärareseminarier, medan återigen andra platser, hvilka, utan ringaste olägenhet, kunna beklädas af fremmande trosförvandter t. ex. öfningsslärare vid elementarläroverk blefvo hänfödda till undantagen; likaså ansåg man orimligt att, under det riksdagsmannaskapet ej fick utöfvas af en fremmande trosförvandt, tillträde till sådana viktiga politiska embeten som Landshöfding var för dem öppnad. Vidare anfördes mot förändringen, att man ej borde i en grundlag införa speciella bestämmelser, hvilka voro underkastade föränderlighet, utan der intaga en viss grundsats och låta den åtföljas af en särskild tillämpningslag. — Blott en enda ledamot af Kammaren ansåg, att embetens förlänande åt fremmande trosförvandter, embetena månne vara huru beskaffade som helst, vore i sig sjelf för Staten menligt. De, som jemte honom ansågo, att kyrkan måste erhålla garantier vid embetens tillsättning, ville blott hafva den grundsatsen erkänd, att, likasom Staten ej inblandar sig i fremmande trosförvandters religionsvård, desse ej skulle få utöfva embetsåligganden, som berörde kyrkan eller religionsundervisningen. Med ledning å ena sidan af denna diskussion i Första Kammaren och å den andra af de principer, som uttalats i den Andra Kammaren, der man ansåg det sålunda föreslagna väl mycket inskränkande fremmande trosförvandters rätt, ansåg Utskottet sig böra söka åstadkomma ett förslag, som å ena sidan skyddade kyrkan för inblandning i dess angelägenheter från fremmande trosförvandters sida, men å andra sidan gaf erkännande åt fremmande trosförvandters billiga anspråk, att, då anlagen och skickligheten voro för handen till ett embetes skötande, kunna genom utnämning dertill sättas i tillfälle att gagna det fosterland, de hålla lika kärt som statskyrkans medlemmar.

Man torde kanske väntat att, vid frågans företagande till öfverläggning och vid granskning af de särskilda motionerna, Utskottet såsom

den enklaste vägen antagit hvad under diskussionen i denna Kammarer vid föregående tillfälle föreslogs, nemligen att i grundlagen uttala en princip och till särskild tillämpningslag eller till de särskilda befordringslagarne hänvisa frågan om hvilka embeten, som skulle få beklädas endast af statskyrkans medlemmar. För ett sådant förfarande lägger Kongliga förordningen den 23 Oktober 1860 hinder i vägen. Dess § 13 stadgar, att med de inskränkningar och undantag, som af *grundlagen* och *denna förordning* bestämmas och betingas, skall ej från skiljaktighet i trosbekännelse härledas någon skilnad i Svensk medborgares rättigheter och skyldigheter. Några inskränkningar af hvad i grundlagen bestämmas såsom princip kan således ej, der fråga icke är om ändring i sjelfva grundlagen, ske, utan i form af tilläggsbestämmelse till nämnda förordning eller ändring i densamma. Men då denna förordning, såsom af kyrkolagsnatur, ej kan utan kyrkomötes samtycke ändras, skulle, derest man på ifrågasatt sätt ville förfara, lagstiftningen om fremmande trosbekännares rätt till kompetens till embete göras beroende af Svenska kyrkans kyrkomöte, hvilket både i principiellt hänseende och ur praktisk synpunkt ej kan anses lämpligt.

Utskottet hade således att, genom affattande af ett förslag till ändring af Regeringsformen § 28, på ett med billighetens anspråk öfverensstämmande sätt, ernå det föresatta målet. Vid öfverläggningen här-om yppades två olika meningar.

Den ena, att man skulle ur § 28 helt och hållet borttaga inskränkningen i afseende på trosbekännelse vid embetens tillsättning. I denna möttes två hvarandra olika åsigter. De funnos, som ansågo, att i föreskriften, att embeten skola tillsättas efter *skicklighet* och *förtjenst*, hade man tillräcklig garanti. Ingen, som var af fremmande trosbekännelse, kunde anses skicklig eller lämplig till sådana befattningar, der trosbekännelsen borde tagas i större eller mindre hänseende i betraktande såsom grannlagenhetsskäl vid embetstillsättningen. Man kunde vara trygg för att den tillsättande myndigheten ej skulle öfverskrida de gränser, som omsorgen för ett embetes beklädande med lämplig person borde uppdraga mot fremmande trosförvandter i dylika fall. Andra utskottsledamöter ansågo, att, med undantag af prester och religionsundervisare, hvilka embetens beklädande med fremmande trosbekännare enligt sakens natur ej låte sig göra, alla andra embeten borde få beklädas med hvilka trosbekännare som helst. — Man hade garanti uti det samhället i allmänhet sammanhållande sedlighetsmedvetandet, att fremmande trosbekännare lika väl som statskyrkans medlemmar skulle samvetsgrannt, opartiskt och på ett grannlaga sätt fullgöra sina embetsåligganden.

Den andra meningens ansåg, att man borde uppräknas alla embetsmän, till hvilka icke finge utnännas fremmande trosförvandter, och sedan uttryckligen förklara, att desse finge nämnas till alla andra embetsbefattningar.

Vid betraktande af de i sistnämnda rigtning framlagda förslag af Herrar Ribbing och Beckman, fann man att ingendera lyckats, att göra en så beskaffad uppräknings, att den tillfredsställde berättigade anspråk i detta hänseende. Båda motionärerne hafva utsträckt undantagen längre än billigt varit. Enligt deras förslag äro nemligen öfningslärare i musik,

teckning och gymnastik uteslutne, hvilka undantags orättvisa redan förut påpekats. Den ene motionären har sett sig urståndsatt att kunna uppräknade alla befattningar, som böra undantagas, utan måst, genom att till de speciela undantagen lägga en allmän kategori af embetsmän, nemligen dem som äro genom lag eller särskilda föreskrifter förpligtade att egna tillsyn och vård åt Svenska kyrkans, elementarläroverkets och folkskolans verksamhet, suppleera de uppräknade undantagen. Den ärade motionären har förbisett, hvilka följer ett sådant tillägg innebär. Genom ett så beskaffadt stadgande, som det sistnämnda, skulle vid ifrågakommande befordringar fältet blifva öppet för oberäkneliga inskränkingar af regeln. Så t. ex. professorer, emedan de äro pligtige att upprätta förslag till lediga theologie professorsplatser, embetsmän vid Kammar-kollegium, som sysselsätter sig med kyrkans ekonomiska angelägenheter, i Kammarrätten, som granskar kyrkans och skolans förvaltning, och i Öfverintendents-embetet, som granskar tempelbyggnadsritningar, vara uteslutne. Hvad Herr Ribbings förslag angår, är emot detta, äfven sedan deri tillagts såsom undantag lärarebeställning vid folkskolelärareseminarier, samma anmärkning att göra, som vållade det från förra riksdagen hvilande förslaget förkastande. Undantagen blifva orättvisa, såsom t. ex. med öfningslärare och professorsplatserna i filosofi och historia, medan förslaget ej innehåller fullständiga bestämmelser, så t. ex. äro lärare vid lärarinneseminarium, folkskoleinspektörer, lärare i kyrkorätt, hvilka alla enligt den af honom vidhållna teorien borde vara undantagne, ej såsom sådana uppräknade. Då ingendera af dessa motionärer lyckats på denna väg komma till ett förslag af den beskaffenhet, att det på ett väl afvägdt sätt uppräknar hvilka embetsmän, som borde undantagas, och då vidare, på sätt jag nyss antydte, Kongl. Förordningen den 23 oktober 1860 hindrade att till särskilda befordringslagar hänvisa specialiteterna, kunde ej målet på denna väg vinnas, utan att man efter statskalendern genomgick hela Sveriges civila embetsmannakorps och uppräknade embete efter embete, hvilka som borde vara tillslutna för fremmande trosbekännare, ett uppräknande, som hvarken är förenligt med en konstitutions skaplyne heller är lämpligt, ty derigenom skulle, i den mån omgestaltung af gamla embeten och inrättande af nya inträffade, ifrågavarande § i grundlagen blifva underkastad förändring, och således grundlagen i denna fråga erhålla hela en administrativ lags föränderlighet.

Utskottet ansåg sig således böra, genom fastställande af en allmän grundsats, bestämma gränsen emellan statskyrkans och fremmande trosförvandters rätt till embeten. Den mening, som ansåg att fremmande trosförvandter skulle vara absolut likaställda med öfrige medborgare och att åt den utnämmande myndigheten skulle fritt öfverlätas att, med iakttagande af föreskriften om skicklighet och förtjenst, nämna hvilken den ansåg lämplig, syntes visserligen böra kunna vinnas gehör. Man skulle å ena sidan kunna tycka, att i det förhållandet, att de fremmande trosförvandternas antal är så ringa, att det ej uppgår till stort mera än en på 2,000 af statskyrkans medlemmar, ligger en ganska stark garanti för kyrkans rättmätiga anspråks uppfyllande, och borde å andra sidan finna, att man ej i den omständigheten allena, att en medborgare tillhör Svenska kyrkans samfund, har någon garanti för insigt och nit för kyr-

kans bästa samt att således särskilda formela garantier hvarken behöfvas med hänsyn till våra förhållanden, ej heller af kyrkan till dess idé behöfva fordras. Så länge ett folk genomtränges af en religiös anda, är en regering omöjlig, som tillsätter embetsmän, hvilka skada eller hindra kyrkan i dess verksamhet; medan å andra sidan en regering, huru stark och förträfflig som helst, är oförmögen att genom sin formela verksamhet uppkalla och lifva en religiös anda, der den ej genom kyrkans osynliga verksamhet hålles vid lif. — Men som man befarade, att denna åsigt ej skulle vinna gensvar, ansåg man sig böra försöka att tillmötesgå å ena sidan kyrkans anspråk på varsamhet i reformens genomförande, och å andra sidan de billiga anspråk på rättvis delaktighet af samhällets fördelar, som medborgare af fremmande trosbekännelse, då de dela samhällets bördor och bekymmer, med skäl kunna framställa. Härtill kom derjemte, att, om man uteslöt allt, som innehålles i Regeringsformen § 28, skulle § 15, äfvensom Kongl. Förordningen den 23 Oktober 1860, som stadgar att fremmande trosbekännare må ej i annat fall än grundlagen stadgar, om utöfning af riksdagsmannarätt dertill föranleder, deltaga i behandling eller afgörande af frågor, som röra kyrkan eller den offentliga undervisningen, ega giltighet, och således fremmande trosförvandter vara uteslutne från alla embetsbefattningars utöfning, som på ett eller annat sätt berörde kyrkan och den offentliga undervisningen, således alla lärareplatser i Statens undervisningsverk och en mängd civila embetsmannaplatser, som hafva med kyrkans angelägenheter, egendom m. m. att göra. Förslaget borde derföre så affattas, att i grundlagen infördes bestämmelser, så väl i afseende på fremmande trosbekännares kompetens till embeten, som i afseende på de fall, då de af sin trosbekännelse borde anses hindrade att handlägga ett förekommande embetsärende, och att sålunda fremmande trosförvandter i utöfningen af sitt embete ej vore beroende af de inskränkingar i den rätt, som ofvan åberopade § 15 i Kongl. Förordningen den 23 Oktober 1860 innehåller.

Vid betraktande af embetsmännens olika verksamhetsart i förhållande till kyrkan, var det tre slag af embetsmän, som fästade Utskottets uppmärksamhet, dels kyrkans presterskap, dels lärare i kristendom och theologisk vetenskap vid Statens läroverk, dels sådana embetsmän, hvilka såsom domare eller innehafvare af tjänst med civil embetsverksamhet kunde någon gång komma att handlägga frågor, som röra religionsvård och religionsundervisning.

Från tillträde till de båda första slagen af embeten borde fremmande trosförvandter helt naturligt uteslutas, i afseende på de öfriga blott göras jäfvige att utöfva embetet, då sådana mål någon gång kunde förekomma. Såsom embetsmän tillhörande det sistnämnda slaget, framställa sig lärare vid elementarläroverken, professorer vid universitetet, tjänstemän i Ecklesiastik-departementet och domare, i hvad rörde presterliga embetsförseelser i lära och lifverne och uti irlärlighetsfrågor. En fremmande trosförvänt borde ej hindras att bli professor i matematik, derför att han skulle komma möjligen att handlägga theologiska befordringsmål, han skulle hafva rätt att vara jäfvig i sådana, likaså en elementarlärare kunna vara fremmande trosbekännare och jäfva sig i skolkollegium, då fråga blir om religionsundervisning. En skicklig ma-

thematiker borde ej kunna hindras från att bli lektor i en stiftstad, därför att en sådan jemväl är domkapitelsledamot, utan må kunna från denna befattning befrias. En i fattigvårds- och sundhetsvårdsärendens handläggning skicklig fremmande trosförvandt borde ej kunna utestängas från Ecklesiastik-departementet, därför att han ej är lämplig att behandla kyrkliga frågor och en person, som vore skicklig att i kollegial domstol handlägga lagskipningsärenden, borde ej utestängas från att blifva domare, därför att han ej såsom landtdomare är lämplig att handlägga religionsmål. Vid betraktande af detta förhållande och då § 15 i nyss åberopade förordning skulle vålla hinder i tillämpningen, ja kunna omintetgöra, hvad man i Regeringsformen § 28 byggt upp, derest ej grundlagen i sammanhang med kompetensvilkoren till embeten, uttryckligen stadgade i hvilka fall jäf för utöfning af embetet skulle ega rum, ansåg sig Utskottet böra, jemte bestämning af kompetensvilkoren, intaga bestämelse om de fall, då jäf skulle uppstå för fremmande trosförvandt i utöfning af dess embete.

Man har rigtat anmärkning emot det föreslagna stadgandet i synnerhet i hvad som rör domare, och särskildt mot möjligheten att blifva ledamot af Högsta Domstolen.

Skälet, hvarför Utskottet ej undantagit domare är, att, så länge detta undantag finnes, rättigheten till användning i civil tjänst blir föga betydande. Embetsmannastudier äro juridiska studier. Embetsskolan är domareverksamheten eller arbete vid domstolarne. — Utesluter man domare, följer utsigten att befordras till en hel mängd befattningar med. En så beskaffad restriktion, som den i afseende på domaren, skulle, så länge den finnes kvar, uppkalla nya städse återkommande reformförslag. Så snart en skicklig jurist af fremmande troslära fäster uppmärksamheten på sig, skulle man vända sig emot detta undantag och yrka grundlagsändring, hvarigenom undantaget borttoges. Med de jäf, som inskränkingen i det sednare momentet af ifrågavarande förslag innehålla, bör man deremot kunna vinna syftemålet. En skicklig fremmande trosbekännare bör kunna vinna befordran t. ex. inom Hofrätt, Rådstufvurätt, och blott jäfvas i religiösa mål, samt således sättas i tillfälle att fullt gagna i sitt embete, utan att väcka någon anstöt genom deltagande i religionsmål.

Men bör ej undantag göras särskildt för befordran inom Högsta Domstolen? Man har ställt Högsta Domstolens ledamöter lika med Statsråden, emedan de närvara i justitie-konselj, och ansett samma kompetensvilkor böra gälla för båda. Detta är ej riktigt, ty nu finnes olikhet i kompetensvilkor. Till Statsråd kan ej utnämnas annat än infödd Svensk, till ledamot i Högsta Domstolen jemväl naturaliserad. I Högsta Domstolen kunna dessutom nu embetsmän finnas såsom bisittare, som ej behöfva på grund af sitt embete bekänna den Lutherska läran, nemligen höga militärpersoner i militära mål. Exempel lär jemväl finnas, att en reformert trosförvandt varit ordförande i Krigshofrätten. Kan det vara någon skada, om plats lemnades i Högsta Domstolen för en fremmande trosförvandt, som i en viss del af domstolsärenden ådagalagt öfverträffande skicklighet? Skulle det vara lämpligt, att, derest allmänna meningen utmärkte t. ex. en reformert trosbekännare såsom Sveriges skickligaste jurist, hans insättande i Högsta Domstolen vore genom lag-

stadganden förhindradt? Om en bisittare der afhåller sig från handläggande af till religionsvården hörande ärenden, men kan genom sina åsikter i lagfarenhet i alla andra frågor blifva ledtråden vid utredningen, så frågas, om ej denne ledamots gagn mera än tiofaldt uppväger den lilla olägenheten, att han en och annan gång jäfvar sig i religionsmål?

Man har emot fremmande trosförvandters användande i Högsta Domstolen, med rätt för dem att jäfva sig i vissa ärenden, vidare anmärkt, att praktiska olägenheter skulle uppstå. Ingen får nemligen blott för tillfället förordnas till ledamot i Högsta Domstolen, under annans förfall. En ledamots förfall tynger arbetet för de öfrige ledamöterna. Men äfven nu kan ju i ett mål uppstå förfall, utan att man behöft vidtaga särskilda åtgärder. Vi hafva ju här i Kammaren närvarande en ledamot af Högsta Domstolen, utan att Högsta Domstolen deraf känt någon olägenhet. Men, har man sagt, det skulle ju kunna hända, att alla Högsta Domstolens ledamöter vore fremmande trosförvandter. Huru skulle det då gå? Härpå svaras: men det kan ju också hända, att ett mål vore så kompliceradt, att alla Högsta Domstolens ledamöter voro jäfvige. Man har ej ansett denna möjlighet föranleda till särskilda stadganden. Det finnes vissa möjligheter, så aflägsna, att lagstiftaren ej bryr sig om dem, vissa konsekvenser, så långdragna, att man på dem kan tillämpa Thomanders liknelse, då man från ett visst håll jemrade sig öfver hela Statens undergång, såsom snart förestående, då den s. k. lagen om sockenbandets upplösning utkom. »Af samma skäl», sade Thomander, »skulle man vara rädd, hvarje gång man såg en människa gå ut genom Norrtull, man vore nemligen ej säker att han icke skulle gå och gå åt norr, ända till dess han komme att svalka sig i Ishafvets böljor».

Dylika konsekvenser behöfva ej nödvändigt följa och erfarenheten berättigar ej till ett sådant antagande. Se vi på grannlandet Danmark, der religionsfrihet i fullaste utsträckning rådt i nära två decennier, finnes ännu ej någon af Mosaiska trosbekännelsen hafva blifvit nämnd till domare, än mindre till ledamot i Högsta Domstolen.

En anmärkning, som jag ytterligare har att upptaga, är den, att genom skyldigheten att jäfva sig i vissa kyrkliga och undervisningsmål, den fremmande trosförvanden ej anses skola vinna något genom det föreslagna stadgandet. Hvad man gifver med ena hand, tager man igen med den andra. Men vi fråga, är det tänkbart, att detta jäfsförhållande skall lägga några viktigare hinder för utnämningen? Huru många gånger ifrågakommer sådant jäf? Huru många gånger förekomma t. ex. ett sådant religionsmål för en domare, der jäf kommer i fråga? Det kan vara någon gång i Hofrätt eller Högsta Domstolen, der prest-cenbetsförseelse kommer till pröfning, eller vid underdomstol i ort, der sektrövelse råder. Sällsyntheten visar sig ytterligare deraf, att ännu ej har sedan 1860 något irlärighetsmål handlagts af allmän domstol. Är det tänkbart, att en skicklig jurist skulle utestängas från en syssla, der till han är lämplig, därför, att någongång ett mål af ifrågavarande beskaffenhet kan komma i fråga? Är det sannolikt, att en skicklig man skulle utestängas från en professorsplats i botanik, därför att han såsom fremmande religionsförvandt kunde blifva jäfvig att handlägga religionsundervisningsärenden, eller från en lärareplats vid elementarläroverk, därför att han såsom deltagare uti skolkollegium kunde blifva jäfvig att

handläggas ärenden, som röra religionsundervisningen, eller från att befordras inom Ecklesiastik-departementet, därför att han ej kommer att taga befattning med de rent kyrkliga ärendena? Och vi fråga, hvilken fremmande trosförvandt kan anse såsom en nämnvärd inskränkning i hans embetsverksamhet afhållande från embetsutöfning i något enstaka fall i berörda hänseenden?

Slutligen har jag att taga i betraktande den invändning, som möjligen kan göras, att, derest hos oss med vårt fria statsskick så beskafade friheter, som nu uppgifna, medgifvas, vi skulle komma att öfver svämmas med fremmande trosbekännare, i synnerhet med Mosaiske trosbekännare. Rigtar man uppmärksamheten på förhållandet i de Europeiska staterna, finner man Judarne till antal öfverlägsna i sådana länder, som Ryssland, Österrike, Turkiet, hvilka äro de länder, der det enväldiga styrelsesättet mest varit herrskande. Hvarföre hafva de ej flyttat bort från förtrycket i dessa länder? Jo, emedan fremmande trosförvandter till sitt lynne och sina känslor äro menniskor. Det hör till menniskonaturen att älska sitt fosterland. Man lider bekymmer der, men man flyttar ej derifrån utan särskilda utomordentliga orsaker.

På grund af hvad jag nu anfört, får jag tillstyrka bifall dertill, att Konstitutions-Utskottets Betänkande må antagas till hvilande till grundlagsenlig behandling vid en kommande riksdag.

Herr Caspersson: Jag önskar framgång åt religionsfriheten, men derföre önskar jag också, att förslag om dess införande må vara sådana, att man har utsigt, att de skola kunna bifallas. Jag fruktar, att det nu af Konstitutions-Utskottet framställda förslaget går längre än allmänheten önskar. Andra Kammaren har redan vid början af riksdagen antagit det då hvilande förslaget i denna fråga och man kan således anse, att detta uttryckte opinionen inom Andra Kammaren. Inom denna Kammar föll det med några få röster, af den anledning, att man icke var belåten med redaktionen. Att vid sådant förhållande frågå de bestämmelser, som då syntes hafva all möjlig utsigt till framgång, anser jag icke vara lämpligt, och jag kan icke heller gilla en sådan utsträckning, som förevarande förslag innefattar. Det kan icke vara lämpligt att till embeten utnämna personer, hvilkas religion skulle hindra dem från att utöfva alla åligganden, som åtfölja embetet, och jag skulle vilja föredraga att, i stället för att säga att personer skola frånträda af dem innehafda embeten, då de af jäf på grund af sin religion icke kunna utöfva dem, säga, att personer af fremmande trosbekännelse icke få utnännas till sådana embeten, hvarmed är förenad skyldighet att deltaga i handläggningen eller afgörandet af frågor, som angå religionsvård, religionsundervisning eller befordringar inom Svenska kyrkan. Jag tror, att man derigenom gått nog långt i religionsfrihet och att man derjemte skulle på det sättet slippa ingå i allt för mycket detaljer. Men, skulle detta mitt förslag icke vinna uppmärksamhet, så skulle jag framför Utskottets förslag föredraga Professor Ribbings, ehuru jag icke förbiser de svårigheter, som dermed äro förenade. Det har dock den fördelen att mycket nära sluta sig till det förslag, som redan en gång blifvit godkändt af Andra Kammaren och endast på grund af fel i redaktionen förkastades af denna Kammar.

Jag får på dessa skäl anhålla om återremiss i den syftning, att det i 28 § Regeringsformen här afsedda stadgande måtte förändras sålunda:
 — — — — — Till presterligt embete eller annan tjänst, hvarmed är förenadt åliggande att meddela undervisning i kristendom eller theologisk vetenskap, eller deltaga i handläggning eller afgörande af fråga, som angår religionsvård, religionsundervisning eller befördringar inom Svenska kyrkan, kan endast den utnännas, som bekänner den rena Evangeliska läran
 — — — — —

Herr Landgren: Det förslag, som Utskottet här framställt, har den stora förtjensten att i grundlagen införa en klar och bestämd grundsats, nemligen att fremmande trosbekännare icke ega att inblanda sig i Lutherska kyrkans inre angelägenheter. Denna sanning är så klar, att den eger anspråk att erkännas, äfven af den ifrigaste reformvän. De, som vilja sätta en gräns för förändringarne, göra derföre klokast att intaga denna fasta ställning genom att bifalla förslaget. Denna grundsats skyddar icke blott den ifrågavarande paragrafen, utan äfven de öfriga delar af grundlagen, der Evangeliska läran uppställles såsom vilkor. Öfvergifver man denna ståndpunkt, så förvandlas hela tvisten till en toleransfråga, och på denna botten skola de konservativa lida oupphörliga nederlag.

Man har besynnerligt nog tagit illa vid sig, att domarekorpsen ej mera bestämdt blifvit undantagen, än som skett. Man har sagt, att halfva Högsta Domstolen kunde blifva judar eller katoliker, ja somliga påstå att alla ledamöter kunna blifva det. Huru är sådant rimligt, när Högsta Domstolen skall yttra sig öfver kyrkolags-förslag och döma i religiösa frågor. Om nu flere ledamöter äro af sjukdom eller permission eller andra giltiga förfall hindrade, huru skulle domstolen då kunna fullgöra dessa skyldigheter, då ingen adjunktion kan ske? Följer ej här af att, emedan Konungen är tvungen att tillse det Högsta Domstolen alltid är domför, så kan endast en eller annan fremmande trosförvandt beklädas med denna post. Lika onödig är äfven farhågan, att fremmande trosbekännare skola blifva landtdomare. Ty då till detta embete hörer att tillämpa kyrkolagen, hvilket den fremmande trosbekännaren ej får, så lärer han ej till embetet vara skicklig. Också har Utskottet i motiverna visat, att fremmande trosförvandter väl kunna vara ledamöter i domstolar med »kollegial form»; men deremot föreställer sig Utskottet, att fråga om utnämning ej kan komma i fråga till andra embeten, som tidt och ofta böra handläggas religiösa mål.

Afslår Kammaren nu detta förslag; och skulle i bästa fall ett annat blifva antaget som undantoge en mängd civilembeten, hvilka med religionsvården ej hafva att skaffa, så skall det ej länge dröja, innan man hugger sig fast vid sådana svaga punkter, rifver upp frågan å ny och sopar bort hela paragrafen, så framt man nemligen får sluta af den åsigt, som bland Utskottets ledamöter gjorde sig gällande.

Då hvarje afslag således endast skulle föranleda uppkomsten af eldrödare förslag, så anhåller jag vördsamligen, att Kammaren täcktes bifalla hvad Utskottet här framställt.

Herr von Koch: Då det från sistlidne riksdag hvilande förslag till ändring i 28 § Regeringsformen här vid början af innevarande riksmöte föredrogs, anmärktes mot detsamma, att vid uppräknandet af de embeten, som icke skulle få beklädas af fremmande trosförvandter, uteglömts åtskilliga. Utskottet hade, vid uppgörande af nytt redaktionsförslag i denna viktiga fråga, att välja mellan tvänne vägar: den ena, att så fullständigt som möjligt uppräknat alla embeten, hvilka borde undantagas; den andra att bestämma mellan flera kategorier af embetsärenden, med hvilka fremmande religionsbekännare ej fingo sig befatta. Vid de öfverläggningar, som angående denna fråga fördes inom Utskottet, stannade Utskottet slutligen vid den åsigt, att man borde i möjligaste måtto undvika att i grundlagen särskildt uppräknat vissa tjänster såsom föremål för undantag, emedan dels nya befattningar ofta tillkomma, och dels omfånget af förut befintligas verksamhet blott kan medelst ny instruktion förändras. Hvar och en, som vill försöka att fullständigt uppräknat de embeten, der möjligen någon befattning med Svenska kyrkans religionsärenden kan förekomma, skall snart finna det omöjliga häri; och, om äfven uppräknandet nu vore fullständigt, så kunde man ej ega någon garanti för att så äfven blefve förhållandet, då förslaget, efter att hafva hvilat den grundlagsenliga tiden, skulle slutligen afgöras. Genom nya instruktioner och dylikt kunde en mängd förändringar hafva inträffat. Utskottet måste således välja den andra vägen. Dervid ansåg Utskottet att fremmande trosbekännare ej borde lemnas tillträde till statsrådsplatserna, till presterliga embeten och till tjänster, hvarmed vore förenade åliggande att undervisa i kristendom eller teologisk vetenskap, samt ej tillåtas deltaga i handläggning eller afgörande af frågor, som angingo religionsvård, religionsundervisning eller befordringar inom den Svenska kyrkan, och utgick Utskottet dervid från den åsigt, att lika litet som andra troslärores bekännare vilja medgifva vår statskyrkas medlemmar någon inblandning i deras religiösa angelägenheter, böra ock de tillåtas en sådan i våra. I denna anda är förslaget uppgjort. Nu kan man anmärka, att, om förslaget, sådant det nu lyder, antages, ingenting hindrar Kongl. Maj:t att t. ex. till expeditions- eller byråchef i Ecklesiastik-departementet utnämna en jude. Ja, det *kan* Kongl. Maj:t, men jag får blott erinra, att, om genom en lag skola förebyggas äfven sådana antaganden, hvilka stå på gränsen af det omöjliga, så lär intet lagförslag kunna godkännas. Härom blir för öfrigt tillfälle att vidare tala. Utskottet har emellertid utgått från den förutsättning, att Kongl. Maj:t och öfriga myndigheter, som ega att befordra, vid utöfvandet deraf följa, jemte lag och författningar, äfven vanliga förnuftiga regler, och att de således icke, när grundlagen förbjuder en på visst sätt kvalificerad person att taga befattning med vissa ärenden, befordra honom till en sådan tjänst, att han i de flesta fall skulle blifva jäfvig. I öfrigt torde personen svårigen kunna hafva förvärfvat erforderlig skicklighet och förtjenst till en sådan befattning, då han aldrig fått vinna vana vid handläggning af ärenden, som ofta dervid förekomma. Om emellertid en dylik befordran egde rum, om t. ex. en jude utnämndes till expeditionschef i Ecklesiastik-departementet, så skulle verkligen Konstitutions-Utskottet, enligt min åsigt, kunna an-

märka en sådan befordringsåtgärd, såsom bevis på bristande »nit, skicklighet och drift» hos Departementschefen.

De viktigaste anmärkningar, som framstälts mot förslaget, hafva varit de, som afsett domare och särskildt Högsta Domstolens ledamöter. Den ledamot af Utskottet, som först yttrade sig, har redan angifvit orsaken, hvarföre Utskottet ansett sig ej böra undantaga domarebefattningar. Man skulle nemligen derigenom begå en stor orättvisa mot de män af fremmande trosbekännelse, som egnat sig åt den juridiska banan, enär de genom ett sådant undantag nästan utestängdes från all framtida befordran. Den omständighet, att en fremmande trosförvandt skulle i följd af sin religion någon enda gång blifva jäfvig att handlägga vissa ärenden, torde ej utgöra något giltigt skäl att utestränga honom från alla domarebefattningar; med lika skäl borde då en person ej kunna utnämnas till domare i en domsaga, der några hans anförvandter voro bosatta, och han således stundom skulle kunna blifva jäfvig. I afseende å Högsta Domstolens ledamöter har man anmärkt såsom en inkonsequens, att, då de utöfva Konungens domsrätt och sitta i Konungens konselj, icke bekännandet af den rena, Evangeliska läran är föreskrifvet lika väl för dem, som för Statsrådets ledamöter. Det är dock den stora skilnaden mellan Högsta Domstolens och Statsrådets ledamöter, att de förre aldrig regera. De sednare kunna deremot komma att företräda regenten, hvilken är Svenska kyrkans summus episcopus, och det är af *detta* skäl, och ej derföre, att de äro Konungens rådgifvare, som man fordrat, att de skola tillhöra den Evangeliska läran. Ut i en artikel, som nyligen varit införd i en af våra större tidningar, har en anmärkare uppträdt mot Utskottets förslag i denna del och dervid hemställt, huru Högsta Domstolens funktioner skulle kunna upprätthållas, i händelse hälften af dess ledamöter vore judar och andra hälften katoliker, samt ett religionsmål förekomme. Ja, ett sådant fall skulle kunna inträffa, men det hör dock till de möjligheter, som äro så aflägsna, att de ej behöfva medtagas i räkningen. Lika gerna skulle ett annat fall kunna inträffa. Största delen eller samtliga af Högsta Domstolens ledamöter skulle ju kunna blifva sinnessvaga, och jag frågar, huru skulle då Konungens domsrätt utöfvas. Grundlagen förbjuder utnämmandet eller tillförordnandet af några nya Justitieråd utöfver det lagbestämda antalet; grundlagen stadgar ock, att alla domare äro oafsätlige, och det är således ej möjligt, hvarken att blifva af med ett sinnessvagt Justitieråd eller att tillförordna någon annan att upprätthålla tjensten. Högsta Domstolen skulle således blifva försatt i fullkomlig overksamhet, i händelse alla dess ledamöter blefve sinnessvaga. Det torde emellertid vara lika liten möjlighet för att anmärkarens antagande skall blifva verklighet, som att det af mig ponerade fall någonsin skall inträffa. Jag tillåter mig anföra andra likartade antaganden. 28 § Regeringsformen medgifver Konungen rätt att uti militära embeten, med undantag af kommandantsbefattningar, nyttja utländske män af sällsynt skicklighet; och då skulle man ju kunna ponera, att Kongl. Maj:t beklädde *alla* officersplatser i Svenska arméen, kommandantsbefattningarne naturligtvis undantagne, med t. ex. Ryssar, Tyskar eller Danskar, således tillhörande de folk, med hvilka vi vanligen fört krig, så att våra trupper vid ett krig med Ryssland, Tyskland eller Danmark anfördes ensamt af Ryska,

Tyska och Danska officerare. Utländsk eller inhemsk officer behöfver ej tillhöra den Evangeliska läran enligt grundlagen. Konungen kunde ju få det infallet att besätta alla officersplatser med muhammedaner, soldyrkare och dylikt. En sådan möjlighet förefinnes, men alla måste dock medgifva, att den står på gränsen af det i högsta grad otänkbara. Under vår gamla representation fanns aldrig föreskrifven bestämd skyldighet för Ridderskapets och Adelsns ledamöter att infinna sig vid riksdag, och man frågade då ibland, huru det skulle gå, om ingen enda adelsman infann sig vid riksdagen. Äfven detta fall var tänkbart, men det inträffade dock aldrig.

I afseende å det formela af frågan, så får jag hemställa, att de ledamöter, som hafva några anmärkningar att göra, måtte framställa dem, ej vid förslaget definitiva afgörande, utan nu, så att förändringar, om sådana finnas erforderliga, måtte kunna vidtagas. Härvid får jag dock ännu en gång erinra om vigten af att i möjligaste måtto undvika alla uppräknings af undantag, ty då iråkar man snart svårigheter, hvilka Konstitutions-Utskottet åtminstone funnit olösliga. Många försök i sådan riktning gjordes inom Utskottet, men de befunnos alla mindre tillfredsställande, och slutligen blefvo Utskottets alla 20 medlemmar, och deribland tvänne högt aktade ledamöter af Svenska kyrkan, ense om det nu framlagda förslaget. Med glädje har jag funnit, att ingen från intoleransens ståndpunkt motsatt sig förslaget, och att alla hafva varit ense om vigten af att på ett lämpligt och praktiskt sätt söka det stora målet, utvidgad frihet för fremmande religionsbekännare.

Jag hemställer, att Konstitutions-Utskottets förevarande förslag måtte förklaras hvilande.

Grefve Hamilton, Henning: Den grannlagenhet, som åligger mig att vid innevarande riksdag rösta mot sådana förslag, som afse att åstadkomma en förändring i Riksdags-ordningen, gäller icke om sådana §§ i Regeringsformen, hvilka genom den nya Riksdags-ordningen icke undergått någon förändring. Jag kan således med frihet yttra mig öfver detta förslag. Jag vill dervid utgå från samma grund, som jag förut anfört för hvarje förändring i grundlagarne, nemligen att den skall vara i något afseende *nyttig* och *nödig*. Hvad särskildt detta förslag angår, så tror jag, att man kan tillämpa båda dessa ord på detsamma. Den kan vara nyttig, ty den sätter Svenska Staten i tillfälle att för sin tjänst begagna äfven andra medborgare än den, som bekänna den rena Evangeliska läran; den kan äfven anses nödig dertfore, att lagen måste vara ett uttryck af det upplysta tänkesättet, och måste erkänna — de enskilda åsigterna kunna vara olika —, att det finnes ett allmänt tänkesätt, som önskar större tolerans, större frihet i detta afseende. Det gäller nu mera icke i hufvudsaken sjelfva grunden för den förändring, som är föreslagen, och denna har derjemte förlorat ganska mycket af sin förra vikt dertfore, att det nu är möjligt att högst väsendligt skilja sig från Svenska statskyrkan till sin tro, utan att man dertfore tillhör ett religionssamfund, som blifvit af Staten erkändt, eller som ens önskar skilja sig från statskyrkan, såsom t. ex. Baptistsekten. Frågan gäller således för mig hufvudsakligen, huru långt man bör gå i utsträckning af friheten i ifrågavarande afseende, och om Konstitutious-Utskottet här-

utinman träffat det rätta. Så till vida tror jag, att Konstitutions-Utskottet handlat rätt, att det icke sökt specificera särskilda tjänster, som borde undantagas, utan inskränkt sig till bestämmande af en allmän grundsats. Jag tror likväl, att Utskottet gjort ännu bättre, om det från den allmänna regeln undantagit domare, såväl Högsta Domstolens ledamöter som domare i andra befattningar. Jag vill dervid icke stödja mig vid möjligheter, hvilkas användande såsom argument den siste värde talaren med skäl ogillat, utan jag tror, att det behöfs en djupare grund för att undandraga fremmande trosbekännare rättigheten att innehafva domarembeten. Då hela den lagstiftning, hvarpå vi nu vilja ingå, har sitt stöd i det allmänna tänkesättet, böra vi akta oss för att gå förbi detta tänkesätt. Enligt min öfvertygelse skulle det allmänna tänkesättet på landet icke med glädje och förtroende se domarembetet beklädas af fremmande trosbekännare. Man måste erkänna, att den ställning, som landtdomaren för ett tiotal af år sedan innehade, är något förändrad, men förhållandet är dock fortfarande sådant, att, der en landtdomare lyckats förvärfa sig befolkningens förtroende, är han icke blott dess domare i juridiska mål, utan äfven dess rådgifvare i många fall och framför allt i de ömtåligaste frågor, der icke endast lagen förmår att skilja, utan äfven en religiös uppfattning af familjen och samhället är behöflig. Jag tror, att allmänheten inser detta, och att den icke skulle med glädje se fremmande trosbekännare innehafva embeten, som på mera än ett sätt ingripa i de enskilda förhållandena. Det må visserligen vara en mindre olägenhet af det föreslagna stadgandet, att en domare af fremmande trosbekännelse skulle vid ett eller annat tillfälle kunna blifva jäfvig, emedan mål af sådan beskaffenhet icke ofta förekomma, men, då de förekomma, äro de alltid af stor vikt och det måste då vara högst angeläget, att de afdomas af personer, till hvilka allmänheten vant sig att hafva förtroende. En talare har här såsom skäl för Utskottets förslag anført, att en person af reformert trosbekännelse skulle för icke lång tid sedan hafva varit förordnad till ordförande i en af våra öfverrätter, men jag får upplysa derom, att han härvid begått ett misstag, ty den åsyftade personen var visserligen född reformert, men hade dock öfvergått till den rena Evangeliska läran, då han blef utsedd till ordförande i Kongl. Krigshofrätten. Hvad åter Högsta Domstolens ledamöter beträffar, så är jag långt ifrån att vilja fästa mig vid de olägenheter, som skulle kunna uppstå deraf, att flertalet af dem skulle kunna blifva jäfvige på grund af sin trosbekännelse, ty ett sådant fall är väl högst osannolikt, men, om jag har rätt deri, att de lägre domarembetena böra beklädas endast med bekännare af den rena Evangeliska läran, så följer såsom en klar konsekvens deraf, att den högsta domaremyndighetens medlemmar böra vara af samma trosbekännelse. Min mening härutinman stärkes deraf, att Högsta Domstolens ledamöter skola vara Kongl. Maj:ts och Representationens rådgifvare i alla frågor om förändring af vår lagstiftning, och, såvidt man önskar, att en kristlig anda skall genomgå densamma, tror jag det vara väl, att de personer, som skola afgifva yttrande öfver lagförslag, icke äro fremmande för denna anda. Det finnes ett tillfälle, då jag anser det vara af synnerlig vikt, att Högsta Domstolens ledamöter icke tillhöra fremmande trosbekännelse, eller att de åtminstone äro af *kristen* trosbekännelse, och det är det

tillfälle, då de afgifva yttrande i frågor, som utgöra föremål för Kongl. Maj:ts benådningsrätt. Man har anmärkt, att, om man undantog domarebefattningar, skulle den frihet, man nu vill bereda fremmande trosbekännare, vara mycket inskränkt, men det finnes ju i vårt land en mängd platser, der juridisk bildning kan vara behöflig, utan att utöfvande af domareverksamhet kommer i fråga, och till sådana platser böra fremmande trosbekännare ega tillträde. Det har äfven anmärkts, att svårigheter skulle uppstå vid §:ns redaktion i öfverensstämmelse med min åsigt, men jag kan icke finna att väsendtliga sådana skulle kunna uppstå, ty det afsedda stadgandet i 28 § Regeringsformen, som nu börjar med orden »Till civila tjänster inom Riket och till domarembeten må sådane män endast nämnas» etc., behöfde ju endast förändras till »Till domarembeten må» etc.

Jag anhåller om återremiss, på det att förslaget måtte omredigeras i den sifftning, jag tagit mig friheten att föreslå.

Herr Bergstedt: Då min granne till venster öppnade diskussionen i denna fråga, hade jag den oväntade tillfredsställelsen att höra honom gifva uttryck åt en tanke, som jag hyst, alltsedan jag erhållit kännedom om förevarande Betänkande. Denna samstämmighet sträckte sig dock blott till premisserna, ty sedan gingo våra vägar i diametralt motsatt riktning. I allmänhet tror jag, att Konstitutions-Utskottet på ett särdeles tillfredsställande sätt löst sin ingalunda lätta uppgift, men förslaget har dock ingifvit mig en betänklighet, som äfven delats af Grefve Mörner, Carl Göran Detlof, den nemligen angående sättet för slitande af en tvist, om ett religionsamfund är att anse såsom kristet eller icke. Sådana tvister kunna tänkas. I afseende å Mormonerna har visserligen en högvördig ledamot af Svenska kyrkan till fullo visat, att de ej kunna anses såsom en kristen sekt, men det finnes många andra sekter, det finnes Independenter, hvilkas lärosatser angående den Andre Personen i Treenigheten äro särdeles svaga, Unitarier, hvilka visserligen sjelfve tillkännagifva sig såsom kristna, men af många ej anses såsom sådana, och åtskilliga nyuppståndna trossamfund i Amerika, beträffande hvilka det torde blifva svårt att afgöra, huruvida de skola betraktas såsom kristna eller icke. Det är då ett fel, att grundlagen, utan att påpeka vid hvilket forum en sådan tvist skall slitas, endast begagnar en generell term, »kristen trosbekännelse», hvars gränser ej äro noga bestämda. I allmänhet vågar jag tro, att det ej skulle medföra någon fara, om man frigäfvade rättigheten till embeten åt alla dertill skicklige personer *utan afseende å trosbekännelse*. Enligt min åsigt måste nemligen hvarje mera civiliseradt trossamfund, det må nu utgöras af Parser, af Brahminer, af Muhammedaner, såvida det är granne till ett kristet samhälle, blifva impregneradt af den högre kultur, som den Kristna religionen eger en så öfvervägande kapacitet att meddela. Till hvilken hög grad af civilisation hafva ej Parserne hunnit; en i Bombay bosatt medlem af denna sekt blef ock för några år sedan utnämnd till Engelsk Baronet. Nyligen läste jag i en Engelsk-Hindostansk tidning, att Lord-Biskopen af Calcutta åter öppnade sina soiréer; der mötas bildade medlemmar af alla religioner, Kristna, Muhammedaner, Parser, Brahmas dyrkare, Buddhaister

trängas

trängas om hvarandra; i dem deltaga de icke-kristna lika med de kristna i samtal om dagens tilldragelser, uppgöra planer till välgörenhetsinrättningar, diskutera frågor inom den högre och lägre undervisningen, o. s. v, så att man ej kan se den ringaste skilnad mellan de olika religionsbekännarne. Om nu en sådan bildad Österländning komme hit och lyckades blifva professor i österländska språken samt således realiserade en frejdad vetenskapsmans förhoppning, som en gång yttrade, att den största glädje, han önskade sig i lifvet, vore att en gång få se en man med turban på hufvudet såsom professor uti österländska språken i Upsala, icke låge väl deri någon olycka. Men något sådant är ej att vänta. Dessa racer hafva sitt naturliga hem i östern och skola säkert ej förmås att söka det i Norden. En föregående talare har upplyst att i Danmark finnes endast ett ringa antal dissidenter af kristna och mosaiska trosbekännare och inga andra; och likväl har Danmark ännu i sednaste tider egt indiska kolonier, och flera stora handelsplatser i östern äro ännu befolkade med danska afkomlingar. Ännu mindre behöfva vi, som aldrig haft österländska besittningar, ej heller nu hafva några handelsförbindelser af betydighet på Levanten, frukta för dylika inflyttningar. Och hvad Mormonerna angår, så lära de svårligen komma hit och slå sig ned här, ty deras tendens är att draga sig allt längre åt vester, tills de icke ens der finna något rum, hvilket för öfrigt är ganska naturligt, då hela deras troslära är en komplett anakronism. Den af mig ifrågasatta utsträckning af religionsfriheten kan sålunda ej medföra någon fara, men kan deremot undanröjda den förlägenhet, som kan uppkomma, rörande hvilken auktoritet som skall bestämma, om en viss sekt är kristen eller ej, och på hvilka grunder sådan bestämmelse skall hvilas.

Äfven skulle jag önska, att vid ett omredigerande af denna § en annan liten förändring vidtoges i den af Utskottet föreslagna lydelsen af 28 §, att nemligen ordet »börd» borttoges. Då detta ord ej kan afse något annat än skilnaden mellan frälse och ofrälse, och denna skilnad sedan länge i lagstifningen förlorat all betydelse, samt ordet ej torde ega ett så högt traditionelt värde, att det endast derföre bör bibehållas, anser jag, att ordet bör helt och hållet utgå. Jag skulle således önska, att 28 § erhöles följande lydelse: »— — — Konungen fäste vid alla befordringar afseende endast å de sökandes förtjenst eller skicklighet. Till presterligt embete eller annan tjenst, hvarmed är förenadt åliggande att meddela undervisning i kristendom eller theologisk vetenskap, kan dock endast den utnännas, som bekänner den rena Evangeliska läran; och må icke någon, som ej tillhör den rena Evangeliska läran, såsom domare eller innehafvare af annan tjenst deltaga i handläggning eller afgörande af fråga, som angår religionsmål, religionsundervisning eller befordringar inom den Svenska kyrkan. I afseende på Stats-Rådets ledamöter är särskildt stadgadt i 4 §. Hvarje — — — höra»; och får jag, i händelse under den följande diskussionen någon annan talare biträder mitt förslag, yrka återremiss i sådan syftning. Skulle deremot, hvilket jag förmodar, så ej ske, anhåller jag om bifall till Utskottets förslag, enär jag ej fäster något afseende vid de betänkligheter som detsamma, som af föregående talare framställts, utan anser att de betänkligheter, rörande domaremaktens utöfning af andra än Evangelisk-Lutherska be-

kännare, som här af några talare blifvit framställda, äro af en bland Konstitutions-Utskottets ledamöter på ett tillfredsställande sätt undanröjda.

Herr Björck: Då jag i början af riksdagen yttrade mig öfver det förslag i detta ämne, som då förelåg, framställde jag åtskilliga grundsatsar, från hvilka jag icke heller nu kan vika, om de ock blifvit mycket misskända, förvridna och annorledes uppfattade, än mitt yttrande föranledde.

Jag utgick från den grundsatsen, att det icke är en ovilkorlig rätt för alla dem, som deltaga i att draga Statens bördor, att ock kunna till Statens embeten befordras. Jag har sedermera inhemtat, att man framställt satsen på ett annat sätt, eller så, att befodringsrätt bör tillerkännas fremmande trosförvandter, i den mån Statens ändamål det medgifver. Och med denna modifikation erkänner jag, att, i den mån Statens ändamål det medgifver och ställningen det fordrar, det må tillerkännas dem, som draga Statens bördor, att till Statens tjenst användas. Mitt yttrande utföll väl afslående för det då ifrågavarande förslaget; men i slutet af min framställning sade jag dock tydligen, att i vår tid, vid den utveckling menskligheten under en högre ledning tagit, synes fordran på religionsfrihetens utsträckande längre än hittills hafva ett visst berättigande. Detta sammanhänger ock nära med Statens ändamål, enligt hvilket den väl i första rummet skall vara en rättanstalt, så att människorna kunna, utan att intränga på hvarandras områden, använda och utbilda sina krafter, men derjemte ock skall vara en uppfostringsanstalt, att den skall söka bibringa sina medlemmar största möjliga civilisation, hvilken, för att vara sann, måste hvila på kristlig grund. Det synes nemligen på sednare tider hafva inträffat en vändning i staternas förhållande till hvarandra. Den civilisation på kristlig grund, som Staten har att befrämja, har förut vunnits derigenom, att Staten mera isolerade sig och uppbyggde sin författning på statsreligionens grundval. Nu deremot, då kommunikationerna emellan folken äro större, synes en annan lag hafva gjort sig gällande, att nemligen närma människorna till hvarandra, så att de i visst afseende bilda ett enda samhälle. Häraf uppkommer för oss den kallelse, att åt de fremmande trosförvandter som bo ibland oss, genom vårt folks rena kristliga tro, bibringa en sannare evangelisk åskådning af menskligheten och dess viktigaste intressen för tid och evighet. Jag sätter således egentligen i fråga, om tidpunkten för den ifrågavarande frihetens medgifvande ännu är inne och huru långt man bör utsträcka denna frihet. Jag har ansett för en vinst, om ett uppskof ännu kunde ske; men det ligger tydligen häri, att jag icke vill vara stridig, om det visar sig att tidpunkten är inne, då saken ej kan förhindras. Vi måste då, huru omoget dertill vårt folk ännu må synas vara, gå in i det gemensamma ömsesidiga uppfostringsarbetet, som pågår inom menskligheten, och vi få då trösta oss dermed, att hvad som medgifves fremmande trosbekännare i vårt land, medgifves å andra sidan våra trosförvandter i andra länder, så att de ock der kunna utöfva ett välsignelsebringande inflytande, till den rena evangeliska sanningens utbredande.

Det förra förslaget förkastade jag ock derföre, att det var illa redigeradt, och jag tror icke, att Kammaren behöfver blygas derför, att Kammaren ogillade det. Detta förslag är visserligen formelt bättre, emedan det uttalar en bestämd grundsats och icke har samma karakter af ett lappverk. Men jag kan dock icke frångå, att man gått väl radikalt till väga i hvad man föreslagit. Jag är åtminstone med en utmärkt talare här ense derom, att opinionen inom landet ännu är sådan, att det skulle vara motbjudande för folket, om en fremmande trosbekännare tillätes att intaga domaresätet. Man skulle dervid i någon mån förneka, att lagskipningen såsom lagstifningen bör hvila på kristlig grund, och ej gerna skulle det vackra uttrycket för denna sats, såsom förut, kunna ega rum, att hvarje domstolssession börjas med gudstjänst; ty det vore fara värdt att detta skulle väcka anstöt, om domaren vore af fremmande trosbekännelse.

Ehuru jag, såsom jag i mitt förra yttrande i denna fråga otvetydigt antydt, icke vill motsätta mig saken i det hela, anser jag dock, att innan Kammaren fattar sitt beslut till en så genomgripande förändring som denna, förslaget bör tagas i ytterligare ompröfning, och jag förenar mig derföre med de ledamöter, som yrkat återremiss. Jag skulle helst önska, att förslaget blefve uppståldt i öfverinstämmelse med den motion, som Biskop Beckman afgifvit, men anser af största vikt, att åtminstone domarembeten blifva undantagna.

Herr Nordström: Likasom samhället och detsammas medborgare, individuelt betraktade, icke äro fullt identiska begrepp, så äro ej heller religiösa bekännelsefrihet och samvetsfrihet identiska. Samvetsfriheten, såsom individens ensak, kan ej, så vidt den ej vill framtråda i handling, beherrskas af lagen. I fråga om den religiösa bekännelsefriheten deremot, kan lagstiftande magten ej undvika att låta gälla hvad samhället, eller det stora flertalet af dess medborgare, ännu gemensamt högt aktar och vördar, dess kyrkas tro och lära, grundvalen för dess sedliga lif och det fastaste stödet äfven för den yttre samhällsordningen. Innan ändringar vidtagas i de lagar, som hänföra sig till folkets troslära och religiösa lif, måste man vara förvissad om, att sådana af det allmänna tänkesättet gillas och godkännas, och att det är beredt att emottaga dem utan oro och bekymmer. Staten, såsom en kulturanstalt för mensklighetens alla och högsta intressen, kan ej vara likgiltig för de stämmor, som i detta hänseende utgå från folket. Då religionstoleransen, så vidt fråga är om medborgaren såsom enskild person, genom lagarne från år 1860 hos oss erhöill den utsträckning, den nu eger, hade det allmänna tänkesättet redan derförinnan bestämdt och tydligt uttalat sig för befogenheten och angelägenheten af denna viktiga reform. Nu när det är fråga om att utsträcka religionstoleransen äfven till bekännelsefrihet för de medborgare, som vilja intråda i Statens offentliga tjänst genom anställning i dess embeten, kan man med skäl fråga, huruvida denna, i så många afseenden uti värden af samhällets mångartade angelägenheter och intressen så djupt ingripande, förändring är så inom samhället förberedd och gillad, att man skulle kunna säga den vara af det allmänna tänkesättet fullt uppburen och understödd? Förslaget till denna förändring hemtar sitt upphof från enskild, derom väckt motion, hvilket

väl icke kan anses som bevis på sagda det allmänna tänkesättets understöd, och som bevis derpå kan väl ej heller anses, att ett liknande förslag vid dess slutliga pröfning i början af innevarande riksdag af denna Kammare förkastades.

Kunde man emellertid vara förvissad om, att Svenska folket numera vore likgiltigt för, huruvida de, som skola vårda dess angelägenheter i statsförvaltningens alla grenar och tillämpa dess lagar, bekänna samhällets troslära eller icke, skulle det utan tvifvel vara den mest följdrigtiga tillämpning af bekännelsefriheten att utsträcka densamma till alla icke blott enskilde medborgare, utan ock Statens högre eller lägre embetsmän, med det sjelfgifna undantaget af vår kyrkas omedelbara tjenare och religionslärare.

Så långt har likväl Konstitutions-Utskottet icke trott sig kunna gå, och så långt har man ej heller gått i andra Europeiska länder, med undantag af Frankrike, der trosbekännelsen icke utgör någon disqualification för Statens högre eller lägre embeten, och der den Katholska kyrkan i afseende å sina inre angelägenheter och sin disciplin är oberoende af Statens institutioner, men så väl dess, som andra kristna religionssamfundens tjenare åtnjuta aflöning af Staten. I Danmark har dernäst bekännelsefriheten erhållit den största utsträckning, enär enligt dess grundlag, ehuru den Evangelisk-Lutherska kyrkan förklaras vara den Danska folkkyrkan och såsom sådan understödjes af Staten, likväl ingen annan än Konungen är förpligtad att tillhöra samma kyrka, men medborgarne förklaras berättigade att bilda trossamfund enligt sin öfvertygelse, utan någon deraf följande inskränkning i åtnjutandet af borgerliga och politiska rättigheter.

Detta tvång för Konungen är emellertid ett bevis uppå, att äfven der sambandet emellan Staten och kyrkan icke medgifvit fastställandet af en oinskränkt bekännelsefrihet. När år 1829 i England den s. k. Katholska emancipationsbillen antogs och fastställdes såsom lag, hvarigenom bekännare af den Katholska läran tillerkändes i det närmaste samma politiska rättigheter, som tillkommo Högkyrkans medlemmar, uppräknades likväl punktvis de embeten i Staten, som icke skulle kunna anförtros åt medlemmar af Katholska kyrkan. På samma sätt år 1858, när genom den Judiska emancipations-billen, Judarne der erhöllo samma rättigheter, som Katholikerne, och så äfven i åtskilliga andra länder, der bekännelsefriheten är utsträckt antingen endast till kristna trosbekännare, eller ännu längre, men med undantag för vissa embeten. I Norge fordrar grundlagen, att alla Statens embetsmän skola bekänna den Evangelisk-Lutherska läran, utan att klagomål öfver detta samvets tvång afhörts eller Statens välfärd derigenom ansatts lida.

Konstitutions-Utskottet har emellertid, såsom man af dess förslag finner, icke heller trott sig kunna föreslå fullständig bekännelsefrihet. Undantag har blivit gjort för ledamöterna af Konungens konselj, eller rättare, det gamla stadgandet derom har blifvit bibehållet. Utom rent presterliga embeten, äro äfven sådana undantagna, hvilkas innehafvare skola meddela undervisning i kristendom och theologisk vetenskap; men för öfrigt skulle till medlemmar af Konungens Högsta Domstol, och alla andra, vare sig domare- eller administrativa, civila eller militära embeten och tjenster, kunna utnännas så väl fremmande kristna,

som mosaiska trosbekännare. Härvid är dock en inskränkning gjord. Ehuru nemligen fremmande kristna och mosaiska trosbekännare skulle kunna nämnas till alla nyssnämnda embeten, skulle de likväl icke få utöfva embetet i vissa fall, eller, såsom orden lyda, »deltaga i handläggning eller afgörande af fråga, som angår religionsvård, religionsundervisning eller befordringar inom den Svenska kyrkan».

Ehuru denna inskränkande bestämning utan tvifvel är, hvad principen deri angår, ovedersägligen framkallad af de verkliga sakförhållandena i det Svenska samhället, lemnar dock den form, hvarunder den framställes och uttryckes, efter mitt omdöme, mycket öfrigt att önska. Frågan om »religionsvård» t. ex. är ett ganska sväfvande och mångtydigt uttryck, vid hvars tillämpning såsom regel någon fast grund för den bokstafliga tolkning, som ensamt för grundlagstolkningar är tillåten, knappast skulle kunna uppvisas. Det har hos oss, allt sedan kyrkolagens tillkomst varit grundsats, att den kyrkliga *jurisdiktion*, hvilken domkapitlen såsom första instans i afseende å kyrkans och religionens angelägenheter ega att utöfva, sorterar under de verldsliga öfverdomstolarne, såsom högre instans. En mängd andra mål, som med »religionsvården» ega samband och deruti ega sin grund, upptagas omedelbart af de verldsliga domstolarne redan i första instansen. Till och med det faktum, som kallades sabbatsbrott och som ännu vid strafflagens tillämpning utgör en försvärande omständighet, har uti »religionsvården» sin grund. Om nu en katolik, en grek eller en jude blifvit med ordinarie domareembete på landsbygden beklädd, men i följd af sin trosbekännelse, enligt Konstitutions-Utskottets ifrågavarande förslag, icke vore berättigad »deltaga i afgörande af fråga, som angår »religionsvård», borde han då, hvarje gång något sådant mål, som mer eller mindre aflägsset angår religionsvården, inför hans domstol skall handläggas, afhålla sig från utöfningen af sitt embete i den delen och anmäla sitt jäf hos öfverdomstolen, för att en annan lagligen kvalificerad domare må till afgörande af det målet varda tillförordnad?

Jag uppställer denna fråga i all sin nakenhet, på det man må vara betänkt på svar derpå. För min del tror jag att den klarligen visar, att Konstitutions-Utskottets förslag i detta hänseende besväras af så stora praktiska brister, att det, sådant det nu lyder, icke gerna kan godkännas. Vid närmare öfvervägande af allt hvad på denna viktiga samhällsfråga inverkar, framstår det åtminstone för mig klart, att den bekännelsefrihet, hvarom nu är fråga, icke bör kunna utsträckas till *innehafvare af domareembeten*, och att således ett bestämt stadgande derom borde i grundlagen ingå. Jag har här ofvan i afseende å sjelfva sakfrågan nämnt några ord om det nuvarande förhållandet dermed i England, och jag tillåter mig åberopa det nu äfven i formelt afseende, eller för att antyda, att de embeten, till hvilka bekännare af fremmande lära ej må kunna utnännas, borde uttryckligen uppräknas.

Särskildt hvad angår ledamöterna af Konungens Högsta Domstol, borde, efter mitt omdöme, de ställas i samma kategori, som ledamöterna af Konungens konselj. De förre äro Konungens rådgifvare för högsta rättskipningen, de sednare Hans rådgifvare för högsta förvaltningen. Betydelsen af de förres röst är visserligen något olika mot de sednares; men just därför, att Konungens röst i Högsta Domstolen gäller endast

dubbelt mot hvarje ledamots af denna domstol, borde de, hvilka sålunda skipa Konungens dom, äfven bekänna samma tro, som de, hvilka skola vara hans rådgifvare vid högsta förvaltningen, det vill säga samma tro, som den Konungen, i hvars namn de handla, enligt grundlagen bekänner.

På alla dessa skäl förenar jag mig med dem, som äskat återremiss af ifrågavarande förslag.

Herr Rydin: Med anledning af en aktad talares erinran, att mitt påstående, det en person af fremmande trosbekännelse skulle hafva varit förordnad till ordförande i Krigshofrätten, grundar sig på ett miss-tag, får jag nämna, att jag erhållit uppgiften derom af en person, på hvilkens uppgift jag ansåg mig fullt kunna förlita mig, och att miss-taget kan anses förklarligt, då den åsyftade personen tillhörde Reformerta läran ej lång tid, innan han blef ordförande i Krigshofrätten. Hvad angår de anmärkningar, som blifvit gjorda i afseende å vådan af domarembetets beklädande af fremmande trosförvandter, vill jag ingalunda förringa deras betydelse, ty jag tror icke, att ännu öfverallt allmogen skulle utan anstöt se en fremmande trosförvandt intaga domarestolen, men jag anser dock förslaget antagande vara utan vådor. Först och främst derföre, att, derest man ej nu antager en hållbar grundsats, i dess helhet, utan blott till en del, man skulle komma att genom nya motioner hamra på ifrågavarande grundlagsparagraf, till dess reform i större utsträckning kunde blifva af nöden. Vidare, emedan genom förslaget antagande, en bestämd gräns blefve uppdragen, hvarutom de utnämmande myndigheterna ej finge gå, men inom hvilken de, för tillgodoseende af det allmänna bästa, kunde vid befordringar fritt förfara. Men ej nog härmed. Tillfälle för fremmande trosförvandter att komma i fråga till sådana domareplatser, der deras religion ej gjorde dem lämpliga, erbjuda sig svårligen, innan den religiösa fördragsamheten medgifver det. Jag får fästa uppmärksamheten på svårigheten för fremmande trosförvandter, att meritera sig till sådana platser. För att blifva landtdomare, måste man hafva haft förordnanden såsom sådan, och det första förordnandet meddelas i allmänhet på grund af den ordinarie domhafvandens förord. Det är väl icke tänkbart, att han skulle vilja föreslå en fremmande trosbekännare till erhållande af förordnande, om domsagans allmoge deraf skulle taga anstöt. Meriterande förordnanden kunna således ej komma i fråga, förrän den tid kommer, då man icke vidare har några skrupler angående en persons skicklighet såsom domare, derföre att han icke tillhör statsreligionen. I afseende på befarade vådor, bör man jemväl akta på hvad en ärad talare har förut framhållit, nemligen att det finnes sekter, som hafva en från statskyrkans afvikande trosbekännelse, men dock hafva samma rättigheter som statskyrkans medlemmar. En person, som tillhör den Reformerta läran, skulle således icke kunna förordnas till domare, under det att grundlagen icke hindrade, att en baptist förordnades till beklädande af ett sådant embete. Då enligt Utskottets förslag ingen ändring skett i regeringsmagtens skyldighet att pröfva, huruvida personer kunna vara lämplige att bekläda ett sökt embete, och Utskottet genom detsamma afsett, att, hufvudsakligen i den mån fördragsamheten utvecklar sig, man

skulle sättas i tillfälle att utnämna åtskillige personer af fremmande trosbekännelse till erhållande af passande tjänster, samt då genom intagande i förslaget af förbud för handläggning af religionen och kyrkan rörande ärenden genom fremmande trosförvandter, tillsättande myndighet erhållit en bestämd anledning att särskildt pröfva lämpligheten, ej blott skickligheten, innan man utnämner fremmande trosbekännare till befattningar, der sådana frågor kunna förekomma, så bör den möjlighet för fremmande trosförvandter att komma i åtanka vid civila enhetens tillsättning, som detta förslag öppnat, lika litet kunna ur statskloketens, som från rättvisans synpunkt förkastas. På samma gång förslaget ej bort kunna möta större betänkligheter, är tillika att hoppas, att, om Utskottets förslag antages, det skall blifva slut med det ständiga hamrande på ifrågavarande grundlagsparagraf, hvarom föregående riksdagars historia eger att förtälja.

Herr Nisser: Då äfven de erkänt äldste motståndare till den reform, som nu är föremål för öfverläggning, hafva i det närmaste godkänt det förslag, som Konstitutions-Utskottet uppgjort, vill jag tro och hoppas, att all vidare diskussion skall vara öfverflödig. Det är derföre endast i egenskap af motionär, som jag anhåller att få yttra, att, ehuru jag skulle hafva önskat, att Utskottet gått ännu längre i tolerans, jag får på det varmaste påyrka, att ifrågavarande förslag måtte förklaras hvilande till grundlagsenlig behandling.

Herr Ekenman: Då Konstitutions-Utskottets förslag till ändring i 28 § Regeringsformen förra gången var föremål för Kammarens öfverläggning, röstade jag för bifall till detsamma, icke derföre att jag icke hade åtskilliga betänkligheter deremot, med hänseende till den omständigheten, att Utskottet deri gjort ett, såsom mig syntes, misslyckadt försök att uppräknat alla de embeten och befattningar, hvilka fremmande trosförvandter icke borde få utöfva, utan emedan jag ansåg det innefatta ett stort steg framåt på toleransens bana. Det förevarande förslaget synes mig vara vida bättre, och jag har således icke några större betänkligheter för att ansluta mig till detsamma. Jag tillåter mig dock att framställa en anmärkning, som äfven af flere föregående talare blifvit gjord, nemligen, att det icke torde vara lämpligt, att fremmande trosförvandter få utöfva domareembetet. Man har anmärkt, och jag delar den åsigten, att, då ett religiöst element i väsendtlig mån och till stor lycka ingår i domstolsbefattningen, det icke kan vara att förvänta, att den allmänna meningen skulle vara benägen att till domare på landet emottaga en person, som bekände en annan troslära, än statskyrkans. Om en sådan person finge utöfva domarekallet, skulle följden deraf blifva, att en mängd författningar måste ändras. Jag fäster mig nu särskildt vid en omständighet, som här förut blifvit påpekad, nemligen att domstolarne börja enligt lag och författningar sina sessioner med gudstjänst, och att således en fremmande trosbekännare skulle komma att deltaga i en gudstjänst, hvars troslära han icke hyllade. Kongl. Resolutionen den 7 Augusti 1753 ålägger vidare domaren att undersöka, huruvida ett vittne är kunnigt i sin kristendom, och en sådan undersökning torde väl icke lämpligen

kunna uppdragas åt en fremmande trosbekännare. Här har visserligen af en ledamot af Konstitutions-Utskottet blifvit sagdt, att meningen inom Utskottet alldeles icke varit, att underdomare-befattningar skulle uppdragas åt fremmande trosbekännare, men man nödgas väl att tyda paragrafen, sådan den blifvit föreslagen, och jag kan för närvarande icke finna något, som skulle hindra en sådan tolkning. Heldre sluter jag mig till den uppfattning, Herr Rydin framställt, eller att det icke vore tänkbart, att Regeringen skulle till en domarebefattning utnämna en person, som bekände annan lära än statskyrkans. Dessa mina betänkligheter skola dock icke hindra mig från att lemna mitt bifall till Utskottets förslag, om Kammaren gillar det, men, om en återremiss beslutes, anhåller jag, att hvad jag yttrat måtte blifva föremål för Utskottets bedömande.

Herr von Koch: Jag vill blott yttra några ord med afseende å de anmärkingar, som framställts mot Utskottets förslag, och som hufvudsakligen afsett, att domarebefattningar borde undantagas från dem, som icke få beklädas af fremmande trosbekännare. Då jag förra gången hade ordet, nämnde jag, att Utskottet icke utgått från den grundsatsen, att man borde särskildt uppräknat de embeten, hvilkas innehafvare kunde få befattning med ärenden, som röra Svenska kyrkan, och på sådan grund borde undantagas, utan att Utskottet ansett sig böra fastställa en allmän grundsats, och att det borde öfverlemnas åt Regeringen att i öfverensstämmelse med en dylik grundsats förfara med afseende å förefallande omständigheter. Jag nämnde då äfven åtskilliga befattningar, till hvilkas beklädande det vore särdeles olämpligt att utnämna fremmande trosbekännare, äfven om grundlagen icke lade hinder i vägen därför. Hvad nu särskildt domare beträffar, så har man sagt, att det allmänna tänkesättet här i landet skulle med ovilja &c, att domareplatser bekläddes med personer, som icke tillhöra statskyrkans trosbekännelse, äfvensom att åtskilliga författningar ännu finnas, som förutsätta, att en domare skall tillhöra denna bekännelse. Jag medgifver sanningen af båda dessa förhållanden. Men det är naturligt, att, om domare, som icke tillhöra statskyrkan, skola förordnas, man måste först tillse, att de organiska lagarne blifva härefter lämpade. Detta tillkommer icke Konstitutions-Utskottet. Grundlagen är regel och andra författningar måste derefter ändras. Man har i allmänhet ganska svårt att få reda på, hvad som är allmänna tänkesättet. Då en gång en Engelsman blef tillfrågad: »Who tells You what is the public opinion», svarade han: »The man in the omnibus». Ja, detta var hans källa. Men, om vi nu här hafva att rätta oss efter yttranden af det förra Bondeståndets ledamöter och af ledamöter i Andra Kammaren, och enligt dessa de icke haft några betänkligheter mot den föreslagna friheten, torde man med skäl kunna antaga, att det allmänna tänkesättet icke är så mycket emot densamma. Jag vill visst icke bestrida, att det för närvarande kanske skulle väcka anstöt, om till domare i en landsort blefve utnämnd eller förordnad en katolik eller jude, och jag tror, att Regeringen eller vederbörande Hofrätt bör noga betänka sig, innan en sådan åtgärd vidtages, men jag tror det vara lämpligast att

åt Regeringen uppdraga att bestämma, när allmänna tänkesättet är moget för ett sådant tillämpande af lagens stadgande.

Såsom en högt aktad talare redan antydt, finnas personer, hvilka tillhöra en från statskyrkan mycket afvikande trosbekännelse, men ändock måste anses tillhöra statskyrkan. Jag tror mig veta, att vid en stadsdomstol finnes en domare, som tillhör en sådan sekt, utan att någon olägenhet deraf sports. Det skulle deremot, enligt min tanke, vara i hög grad obetänkt, om denne nu såsom domare sändes t. ex. till Dalarne. Han skulle dertill icke vara fullt skickelig, ty skickelig är endast den, som är *väl skickad* att förestå en tienst. Genom den af Utskottet föreslagna redaktionen, kan så småningom utväg öppnas, att använda duglige personer, som tillhöra fremmande trosbekännelse, när tiden dertill är inne. Jag föreställer mig, att, om en mosaisk trosbekännare kommer ut till en domare på landet och genom skicklighet förvärfvar sig befolkningens förtroende, det icke skall väcka anstöt, om han först erhåller ett mindre, och om detta väl skötes, sedan vidare förordnanden såsom domare. Likaledes tror jag, att allmänna opinionen icke skulle stötas deraf, att en fremmande trosbekännare blefve utsedd till ledamot af en stadsdomstol, i stad der Judar någon längre tid vistats och gjort sig väl kända. Vi hafva nyligen inom Stockholms kommun sett prof på fördragsamhet och fördomsfrihet, i det att en person af den mosaiska trosbekännelsen erhållit en ansedd och magtpåliggande befattning. En af de förnämsta anledningarne till en af de motioner, som föranledt Utskottet att hemställa om ändring af 28 §:n Regeringsformen, var sannolikt just att undanröjda det hinder, som nu möter för användande af skicklige yngre jurister, som äro af fremmande trosbekännelse.

Med afscende härpå, och då jag förutsätter, att en förnuftig och ändamålsenlig tolkning af ifrågavarande grundlagsstadgande kommer att ega rum, samt jag dessutom tror, att man genom antagande af möjligheter, hvilka icke hafva något sken af sannolikhet för sig, icke bör riskera att erhålla ett stadgande, hvarmed man törhända skulle blifva ännu mindre belåten, anser jag fortfarande det icke vara skäl att förkasta Utskottets förslag.

Många ledamöter hördes nu ropa på proposition.

Herr Hasselrot: En värd talare, hvilken likasom jag är domare på landet, har yttrat betänkligheter mot ifrågavarande förslag på den grund, att fremmande trosbekännare icke borde få utöfva domareembetet, men jag tvekar icke att på mitt samvete förklara, att jag icke kan fatta, att, äfven om jag icke omfattade den rena Evangeliska läran, jag skulle kunna döma eller handla annorlunda än jag nu gör. Då jag måste tilltro hvar och en annan samma redbarhet som mig sjelf, och då jag måste tro, att Kongl. Maj:t icke skall till domare utnämna andra än skicklige och redlige män, hyser jag inga betänkligheter för att bifalla ifrågavarande förslag.

Herr Nordström: Det har under diskussionen blifvit yttradt, att man, såsom en af de sednaste talarne uttryckte sig, alltid borde förut-

sätta att lag tillämpas med förnuft, och att man således knappt behöfde befara, att fremmande trosbekännare komme att till *domare*-embeten nämnas. Ett sådant yttrande af denne talare kan jag till dess andemening ej fatta. Såsom jurist kan det ej vara honom obekant, att vid tillämpning af positiv lag olika meningar derom bland jurister höra till de mycket vanliga företeelserna, emedan en del anse den förnuftiga tolkningen vara att söka åt venster, under det en annan vill finna den åt höger. Hvarföre stiftas för öfrigt ny lag, eller förändras en gammal, om ej i ändamål att den skall tillämpas efter sin ordalydelse och i hela den logiska utsträckning, densamma medgifver? Eller hvarföre skall Riksdagens tid upptagas af diskussioner om lagförslag, sådant som det förevarande, om ej ändamålet vore att detsamma, det må nu vara förnuftigt eller ej, skall tillämpas så framt det upphöjes till lag? Afsigten kan väl ej vara, att bereda sig tillfälle att först under diskussionen och sedan i sjelfva grundlagens text framträda med satsar och stadganden, som innefatta i orden ett slags frisinnighet, men hvilkas ändamålsenlighet för samhällets bästa och välbetänkta förvaltning man dock sjelf betvivlar och därför söker att trösta sig och andra dermed, att, emedan en lag skall tillämpas med förnuft, man ej behöfde befara, att den föreslagna nya lagen komme att tillämpas, eller, med afseende på förevarande lagförslag, att, ehuru grundlagen medgäfvit Kongl. Maj:ti konseljen rättighet att till domare-embeten i allmänhet och således ock i Högsta Domstolen utnämna ej allenast bekännare af Evangelisk-Lutherska läran, utan och andra kristna eller mosaiska trosbekännare, det sednare dock ej skall inträffa, äfven om någon af de sissnämnde i skicklighet vida öfverträffade sin medsökande af förstnämnda trosbekännelse, och detta därför att det ej vore att tillämpa den nya lagen med förnuft. En så beskaffad uppfattning och tankegång kan jag, för min del, ej godkänna och förblifver därför vid min begäran om proposition på återremiss.

Ropen på proposition förnyades.

Grefve Mörner: Jag är förekommen af den siste värde talaren i den erinran, att det icke kan vara rätt att uti ett samhälle stifta lagar under den förutsättning, att det oförnuftiga i sjelfva lagen skall rättas genom en förnuftig tillämpning. En talare har uppräknat en mängd tjänster, till hvilka, enligt hans åsigt, inga andra än Lutheraner borde ifrågakomma, men som dock fullt grundlagsenligt skulle kunna anförtros åt andra trosförvandter. Insigten derom, att lagen skulle tillåta en tillämpning, som vore, såsom talarens ord föllo, »oförnuftig och olämplig», har dock icke hindrat honom från att tillstyrka antagandet af ett sådant lagstadgande. Kan det vara tjenligt, att, då grundlagen säger, att man icke skall deri göra andra förändringar, än sådana, som äro högst nödiga eller nyttiga, antaga ett grundlagsstadgande, som, tillämpadt i sin fulla utsträckning, skulle leda till oförnuftiga åtgärder? Den nästföregående talaren har, så vida jag icke missförstod hans yttrande, påstått, att domaren alldeles icke behöfde någon religiös bekännelse, dervid han förutsatt, att den, som blifver nämnd till domare, redan genom sjelfva denna utnämning erhållit ett så gällande fribref

derpå, att han är en samvetsgrann man, att man icke behöfver veta mera om honom. För mig synes dock denna uppfattning hvarken öfvertygande eller tillfyllestgörande. Man har trott sig genom antagande af ifrågavarande förslag kunna förekomma allt vidare hamrande på grundlagen, men i sanning förundrar det mig icke, att den talare, som hade detta yttrande, kom fram dermed, efter det en annan talare här i mitt grannskap tillkännagifvit sin åsigt i frågan, hvilken gick ut på en vida större utsträckning än detta förslag innefattar, och jag är öfvertygad derom, att antingen denne talare eller också någon med honom liktänkande framdeles kommer att sätta hammaren i gång, sedan vi väl godkänt det nu föreliggande förslaget. En annan talare har funnit ett skäl för förslaget deruti, att det skulle finnas personer, som, ehuru till det yttre bekännande den Lutherska läran, dock i sitt inre hyllade en annan lära, och han har till och med trott sig veta, att det uti en stadsdomstol skulle nu finnas en domare, som vore baptist. Ja, Mine Herrar! jag tror icke, att man kan eller bör ransaka njurar, eller att man kan komma till visshet om personers inre öfvertygelse, äfven om man fordrade, att de först skulle vara ordinerade till prester, ty exempel hafva funnits derpå, att icke heller sådana alltid varit renläriga. Jag tror det vara bäst att låta hvar och en göra upp med sitt eget samvete om sin öfvertygelse. Ej heller anser jag det vara skäl, att, såsom en värd talare gjort, fästa sig dervid, att en af de förnämsta motståndarne till ifrågavarande reform haft så få erinringar att göra mot förslaget. Det är väl sjelfva förslaget, som man skall pröfva, och icke den större eller mindre fullständighet, hvarmed en eller annan talare yttrat sig deröfver.

Jag anhåller fortfarande om återremiss.

Grefve Hamilton: Jag är hufvudsakligen förekommen af Herr Nordström. I ett afseende skiljer jag mig dock från honom. Det syntes nemligen vara honom skäligen likgiltigt antingen förslaget förklarades hvilande eller återremitterades, enär han nu hade fått uttala sin åsigt, och det alltid stode honom fritt att vid frågans slutliga afgörande yrka afslag. Jag deremot önskar en återremiss, just för att ej sedermera vara nödgad att yrka afslag.

Till de anmärkningar jag förut framställt mot Utskottets förslag, anhåller jag att få lägga ytterligare en. I allmänhet äro Regeringsformens stadganden af beskaffenhet, att deras tillämpning tillhör Regeringen eller Representationen, och man har sålunda lätt att märka, om någon afvikelse från Regeringsformen har begåtts. Den föreslagna nya lydelsen af 28 § gör deremot grundlagens tillämpning beroende af den underordnade tjänstemannens uppfattning af sin ställning till en viss fråga, och det kan då, i fall denna ej alltid är riktig, lätt hända, att en fremmande trosförvandt kommer att handlägga ärenden, hvars behandling enligt grundlagen ej tillhör honom. Om nu t. ex. en domare af fremmande trosbekännelse afkunnar ett utslag i ett religionsmål, och utslaget blir laga kraftvunnet, så är ju grundlagens bud öfverskridet, utan att någon deröfver gör anmärkning. Är utslaget godt, har visserligen ingen materiel skada skett, men det medför alltid skada, att

grundlagen får ostraffadt öfverträdas. Att så kan ske, om Utskottets förslag antages, utgör för mig ett ytterligare skäl att yrka återremiss.

Man har sökt inverka på oss med tvänne skrämskott. Det ena var, att, i händelse Utskottets förslag ej *nu* antoges, skulle en ifrig agitation uppstå, som snart skulle tvinga oss att medgifva ännu vidsträcktare rättigheter, än som nu äro i fråga. Jag borde vara rädd för sådana agitationer, ty en sådan har ledt derhän, att i den fråga, vid hvilken jag en gång fäste största afseende, min mening icke kunde göra sig gällande, men jag tror dock ej, att denna fråga skall föranleda en dylik agitation, och framför allt tror jag ej, att det antal agitatorer, som återstår, sedan Konstitutions-Utskottets förslag med de af mig föreslagna ändringar blifvit antaget, skall vara så stort, att det kan förmå Representationen och Svenska Regeringen att gifva vika. Det andra skrämskottet var hamringen på grundlagen. Hamring kan ej undvikas. Om förslaget antages, kommer man att hamra, möjligen ej på Regeringsformen, men på Regeringen, derföre att den ej tillräckligt begagnar sig af den i Regeringsformen medgifna rättigheten att befordra fremmande religionsbekännare, och med all aktning för Regeringen, kan jag likväl icke undertrycka den mening, att Regeringsformen har större motståndskraft. Icke får väl grundlagen ändras endast derföre, att man befarar en hamring och motser en tid, då yrkandena på ändring skola blifva ännu större. Man har redan märkt ett och annat försök att skaka den monarkiska principen i sin helhet, men icke böra vi väl derföre proklamera republiken.

Jag vidblifver mitt yrkande om återremiss.

Herr Fröman: Då jag har varit förhindrad att öfvervara större delen af diskussionen i denna fråga, vill jag nu ej inlåta mig på densamma, utan får endast tillkännagifva, att jag i allo gillar den princip, hvarom här är fråga, samt att jag röstade för det från förra riksdagen hvilande förslag till ändring i 28 § Regeringsformen. I detta förslag fanns dock undantag stadgadt i afseende å domare. Ett sådant undantag, hvilket jag anser nödvändigt, saknas i Konstitutions-Utskottets nu framlagda förslag, hvadan jag måste yrka förslaget återförvisande, på det att nämnda undantag må blifva infördt, emedan, enligt min tanke, förslagets slutliga öde kommer att derpå bero.

Herr von Gegerfelt: Det förslag, som jag vid diskussionens början framställde, att undantag borde fastställas för Högsta Domstolens ledamöter, har icke blifvit understödt, nemligen för så vidt förslaget afsåg undantag *endast* för Högsta Domstolens ledamöter. Vid sådant förhållande och då jag ej anser, att domare i allmänhet böra undantagas, afstår jag från min anhållan om återremiss och yrkar i stället bifall till Konstitutions-Utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats, dels att Konstitutions-Utskottets förevarande förslag skulle antagas att hvila till grundlagsenlig behandling, och dels att Utskottets i frågan afgifna Ut-låtande skulle återförvisas, framställde Herr Grefven och Talmannen först

proposition på förslaget antagande att hvila till grundlagsenlig behandling, hvarvid svarades många ja och nej i blandning, samt sedermera proposition på återremiss af Utlåtandet, då svaren likaledes utföllo med många så väl ja som nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Uppsattes och justerades följande voteringsproposition:

»Den, som vill, att Konstitutions-Utskottets i Utlåtandet N:o 11 framställda förslag till ändring i 28 § Regeringsformen skall hvila till grundlagsenlig behandling, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, återförvisar Kammaren ifrågavarande Utlåtande».

Sedan voteringspropositionen blifvit antagen, verkställdes omröstningen; och befunnos vid dess slut rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 44;

Nej — 33.

Anmälades och bordlades Lag-Utskottets Utlåtanden:

N:o 65, i anledning af väckt motion, om vissa stadganden till ordnande af jordegares och arrendatorers ömsesidiga rättsförhållanden;

N:o 66, i anledning af väckt motion, om upphäfvande af frälsemäns forum privilegium; och

N:o 67, i anledning af väckta motioner, åsyftande ändringar i Kongl. Förordningen den 21 Mars 1862, om kommunalstyrelse på landet, om kommunalstyrelse i stad och om landsting.

Kammaren åtskiljdes kl. 3 e. m.

In fidem

O. Brakel.

Onsdagen den 17 April 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 6 e. m.

Justerades ett protokolls-utdrag för sammanträdet å f. m.

Föredrogs ånyo Konstitutions-Utskottets den 11 och 12 dennes bordlagda Utlåtande N:o 12, angående väckta motioner, om ändring i 26 § Riksdags-ordningen.

Herr Landgren: Jag är i en bekymmersam ställning då jag är i strid både med dem, som gilla Betänkandet och med dem, som yrka afslag, men då jag icke funnit några skäl andragas, som ändra min öfvertygelse, nödgas jag äfven yrka på, att de motiver Utskottet anfört måtte ledas till ett med dem öfverensstämmande slut. I min reservation har jag framlagt orsakerna, hvarför jag icke kunnat instämma i Utskottets förslag. Det är nemligen klart att, om det är orätt låta fremmande trosbekännare handlägga frågor, som röra vår kyrka i allmänhet, det äfven måste vara rätt, att sådane personer icke få såsom riksdagsmän inblanda sig i dessa frågor. Det synes mig sällsamt, att, då Betänkandet i dessa båda frågor kommit ifrån samma Utskott, de skola stå i strid med hvarandra, det ena, så att säga, visa tänderna mot det andra. Det är klart att, om fremmande trosbekännare begagnade sig af den rätt här tillägges dem, skulle det icke så sällan leda till oformligheter, hvarpå jag i min reservation lemnat exempel. Den §, som till nästa riksdag är hvilande angående fremmande trosbekännares rätt till Statens embeten, skall, äfven om den slutligen blifver såsom grundlag antagen, utan tvifvel ännu en gång blifva föremål för framtida anfall, och det vore då möjligt, om denna fråga komme under diskussion, att, i händelse af paria vota, en fremmande trosbekännares röst kunde gifva utslaget, och detta vore en oformlighet, så vida man fäster afseende å de grundsatser, som förr ansetts rigtiga. Man åberopar visserligen, att kyrkomötet skulle hafva sin röst med i religionsfrågor, men ovisst är, om kyrkomötet finge tillfälle yttra sig öfver en fråga, sådan som den jag nyss nämnde. På dessa skäl yrkar jag återremiss å Utskottets förslag.

Herr Ekman, Johan Jakob: Jag förbiser icke den mänhet om Svenska kyrkan, som ligger till grund för reservantens yrkande, men jag vet icke rätt, huru han ville förena ett sådant stadgande med föreskriften i 52 § Riksdags-ordningen, hvori säges: »Vid Kammares sammanträde eger hvarje dess ledamot rätt att till protokollet tala fritt och

utlåta sig i alla frågor, som under öfverläggning komma, och om lagligheten af allt, som inom Kammaren sig tilldrager».

Om man nu ville stadga, som den föregående talaren yrkat, så måste man väl medgifva, att en sådan inskränkning står i strid mot 52 § Riksdagsordningen, och för min del tror jag, att man kan ha skäl att gå ännu längre, ty om man anser att lika skyldigheter medföra lika rättigheter och därför insläpper fremmande trosbekännare i Svenska Riksförsamlingen, kan det icke vara billigt att betaga dem rättigheten att afsäga sig denna befattning, då de icke hafva samma rätt som andra riksdagsmän och, om de skulle väljas i Andra Kammaren för närvarande, icke kunde afsäga sig detta uppdrag utan giltigt skäl. Om man därför vill denna förändring, så måste man taga steget fullt ut och icke disqualificera dem genom dylika bestämmelser. Man har uppgifvit, att det skulle finnas två tusen fremmande trosbekännare inom landet och jag kan icke föreställa mig att dessa skulle kunna insätta i Riksförsamlingen mera än ett fåtal så ringa, att det snart sagt skulle försvinna bland mängden af representanter, och att deras röster ibland de öfriga skulle vara af föga betydelse. Uti kommunala frågor har jag arbetat tillsammans med fremmande trosbekännare, nemligen Judar, och jag har aldrig funnit, att de dervid sökt genomdrifva någon åsigt, som varit stridande mot den öfriga delens af församlingen. Skulle en sådan fråga förekomma, der rösterna äro lika delade, tror jag denna omständighet visar, att frågan är af så tvistig beskaffenhet att det rätta kan ligga lika gerna på den ena som den andra sidan. Jag anhåller därför om bifall till Utskottets förslag oförändradt.

Herr Schartau: För min del har jag hittills afhållit mig från att deltaga i öfverläggningen både då Kammaren behandlade det förslag till grundlagsförändring, som blifvit afslaget, och det som under denna dags öfverläggning blifvit förklaradt hvilande. Jag har afhållit mig dervifrån, emedan jag ansett mitt omdöme i dessa frågor så underhålligt; men då morgonens öfverläggning gifvit ett annat resultat, än jag ansåg det lämpligaste, får jag förklara att, ehuru jag icke hyser någon motvilja mot fremmande trosbekännare, är jag det oaktadt af den öfvertygelse att, då lag skall stiftas, bör man se till att icke någon skada deraf kan ske och särdeles i fråga om grundlagsförslag, icke utan noga pröfning låta dem stadna på bordet. Så har ofta förr skett och därför har äfven i afgörandets timma många betänkligheter uppstått, som lätt nog genom en sorgfälligare behandling af frågan kunnat häfvas, innan frågan förklarats hvilande, så vida man icke envist velat fasthånga vid förutfattade åsichter. Jag fruktar, att dylika betänkligheter äfven kunna uppkomma i fråga om det nu hvilande förslaget, och jag anser det vara så mycket mera betänkligt, som Konstitutions-Utskottets Herrar ledamöter genom sitt envisa motstånd förhindrat en återremiss.

Det förslag, som nu föreligger, tyckes vara enkelt, riktigt och bra, men den, som sätter sig litet mera in i frågan, märker likväl snart att vid Betänkandet är fogadt ett tillägg, som jag tror förtjenar afseende likasom de motförslag som under förmiddagen framställdes. Jag tror icke att denna förändring förtjenar afseende, men jag tror äfven, att, då de tvänne åren äro förbi, man återkommer till betänkligheterna och saken

går sönder; och emedan jag icke vill detta, men deremot väl vet att det icke passar sig att i denna församling på stående fot omredigera grundlagsparagrafen, anhåller jag om återremiss.

Herr Landgren: Ehuru jag icke delar Herr Schartaus åsigt i afseende å den fråga, som i förmiddags utgjorde föremål för behandlingen, och icke beklagar att i afseende å densamma återremiss icke skett, är jag likväl tacksam för det understöd han lemnat mig i denna sak.

En föregående talare har erinrat om 52 § Riksdags-ordningen och återigen framkommit med den invändning, att den ifrågavarande förändringen icke skulle något betyda till följd af de fremmande trosbekännarnes ringa antal, men det är eget att man i detta fall fäster så ringa vikt vid paria vota, då man likväl icke velat medgifva Talmännen afgöranderätt när rösterna äro lika delade.

Sjelfva grundsatsen är likväl oriktig och strider mot principen för hvarje kyrklig förening, och därför är det icke skäl, att införa ett sådant stadgande i vår grundlag. Om ett kyrkosamhälle icke har aktning för sig sjelf, huru vill det då vinna den af fremmande trosbekännare? Jag anser Svenska kyrkan skyldig sig sjelf den aktning och den omvårdnad om sin sjelfständighet och frihet som hvarje kristlig denomination fordrar af den andra, och det är ur denna synpunkt jag yrkar på att den klausul jag föreslagit måtte få plats i grundlagen.

Herr von Koch: Jag anser mig skyldig att i afseende å denna punkt afgifva den förklaring, att under behandlingen inom Utskottet af 28 § Regeringsformen och 26 § Riksdags-ordningen var jag hufvudsakligen af samma tanke, som Herr Landgren. Svårigheten för oss att blifva alldeles ense låg egentligen deri, att vi icke kunde finna passande uttryck för att dermed i 28 § föreskrifva att fremmande trosbekännare skulle hållas fremmande för Svenska kyrkans angelägenheter; ty det kan icke förnekas, att samma grundsats bör tillämpas i afseende å lagstiftarne, som i afseende å dem, hvilka tillämpa lagen; och om Utskottets ledamöter hade ansett, att §:n bort ändras i denna syftning, skulle jag icke haft något att deremot erinra. Orsaken, hvarför jag likväl icke antecknat mig såsom reservant, är, att jag anser det vara betydlig skilnad emellan en medlem af lagstiftande myndigheten och lagskiparen; den förre kommer icke i så nära beröring med folket, och den magt fremmande trosbekännare skulle vinna på lagstiftningen är så obetydlig, att den snart sagt försvinner. Enligt officiela uppgifter utgjorde nemligen den 31 December 1866 de fremmande trosbekännarnes antal endast $\frac{7}{100}$ dels procent af folkmängden.

Det erinrades, att det vore skäl att i detta fall icke yrka på full konsekvens och inom Konstitutions-Utskottet yttrades af en ledamot af Presteståndet, att han ansåg det onödigt utdraga konsekvensen så strängt. Det är icke troligt, att någon fremmande religionsbekännare ännu på länge blir vald till Riksdagsman, men låt äfven vara att fyra sådana personer inkomma uti Kamrarne, skulle man då vilja föreställa sig, att de ville deltaga i öfverläggningen om Svenska kyrkan och att, äfven om de ville det, dessa fyra personer kunde ega något inflytande bland

en

en samling af 300; ja! då måste de antingen hafva goda skäl och i så fall kan det vara nyttigt höra dem; eller ock, om de utan sådana göra sig hörde, skulle vi vara så långt hunna i slapphet att det icke hjälpte utstänga dem från dylika frågor.

Om jag trodde, att man i minsta mån skulle periklitera framgången af denna reform genom att antaga Utskottets förslag, skulle jag vara den första att bifalla en återremiss; men dessförinnan vill jag likväl höra hvad andra talare hafva att anföra och till dess uppskjuter jag mitt vidare yttrande i saken.

Grefve Hamilton, Henning: Af samma skäl, som jag i förmiddags förklarade, att jag under denna riksdag icke ville understödja något förslag till förändring i grundlagen, som jag icke vid den slutliga behandlingen skulle vilja bifalla, och särskildt ingen förändring i Riksdags-ordningen, vill jag äfven nu tillkännagifva, att jag icke ämnar bifalla den förändring, som nu är ifrågasatt, helst det kan vara tvifvelaktigt, om jag finnes tillstädes, när denna paragraf tre år härefter skall afgöras. Jag ber att få tillägga, att det finnes något i Utskottets motiver, som jag anser så underhålligt, att jag måste fränkänna det allt inflytande. Utskottet har nemligen förklarat, att det icke skulle blifva farligt medgifva fremmande trosbekännare rätt att deltaga i behandlingen af våra kyrkliga frågor, emedan man borde kunna antaga, att de af grannlagensskäl skulle afhålla sig från att deltaga i deras afgörande. Jag måste deremot förklara, att, om det finnes något, som gör att detta förslag icke kan vara farligt, så är det, att dessa fremmande trosbekännare skulle väljas af en valkorporation, som till högst betydlig del består af statskyrkans bekännare. Deri, att den valde måste anses i någon högre mån hafva förvärfvat sig deras förtroende ligger en garanti; men att finna den deri, att dessa representanter icke skulle begagna de rättigheter, man gifvit dem, anser jag vara en orimlighet, och jag går så långt, att, om de skulle få tillträde till Riksförsamlingen, jag icke ville afhålla dem från behandlingen af dessa frågor, utan tvärtom önskar att de måtte deltaga i dem; ty det är klart, att, om brister finnas i vår kyrkliga författning, så böra de lättast kunna påpekas af dem, som stå utom statskyrkan. Jag vill likväl öfverlemnna åt dem, som anse ändring nödig, att afgöra om återremiss behöfves, och vill tyst och stilla låta saken hafva sin gång.

Grefve Mörner, Carl Göran: Äfven jag förklarade under förmiddagens öfverläggning, att jag vid denna riksdag icke ville tillstyrka några förändringar i Riksdags-ordningen. Jag angaf då jemväl mina skäl härföre, och dervid i främsta rummet, att genom ett uppskof icke något kunde förloras, hvaremot man icke, genom att genast antaga förslaget, kunde något vinna, men väl bereda sig flerehandla olägenheter. För min del öfverlemnar jag derför afgörandet af förevarande fråga till dem, som bidragit till den nya Riksdags-ordningens antagande. De må tillse, om det kan vara rådligt, att redan nu, innan Representationsförändringens verkningar blifvit i någon mån pröfvade, upptaga inom Representationen beståndsdelar, om hvilkas inympande man vid förra riksdagen icke hade någon tanke.

Herr Wærn: Med största aktning för de principer, som uttalats af de föregående talarne, kan jag dock icke finna deras tillämplighet på förevarande fall, ty den förändring, hvarom här är fråga, kunde verkställts lika väl under gamla som nya Riksdags-ordningen.

Hvad mig angår, är jag af sådan åsigt i afseende å frågan om religionsfrihet, att jag obetingadt godkänner den föreslagna förändringen. Jag anser icke att religionen bör inverka på civila rättigheter och således icke heller på rättigheten att utöfva riksdagsmannakallet. Och jag skulle beklaga, om i något fall en annan person blefve utsedd till riksdagsman än den, till hvilken kommittenterne hyste största förtroendet, äfven om det vore en fremmande religionsbekännare.

Hvad beträffar Herr Landgrens reservation, är den visserligen i konsekvens med Utskottets föregående Betänkande, men jag anser likväl, att man skrifver lagar, icke för att vara konsekvent, utan på grund af bestående förhållanden, och då jag icke kan se någon våda af det föreslagna stadgandet och icke håller på en sådan konsekvens, så är jag icke förhindrad att skänka mitt bifall till detta förslag, helst som jag anser att, i afseende å befogenheten för en riksdagsman att deltaga i frågornas behandling, icke andra än allmänna bestämmelser böra göras gällande, emedan riksdagsmannen annars skulle komma i alla de svårigheter, som medfölja jäfsbestämmelser. Det synes mig därför, att ju enklare sådana bestämmelser kunna vara, ju bättre är det, och då jag icke anser någon sådan inskränkning, som Herr Landgren föreslagit, behöfva stå i grundlagen, anhåller jag om bifall.

Grefve Hamilton, Henning: Med anledning af den föregående talarens anmärkning, att den grundlagsförändring, hvarom nu är fråga, icke skulle hafva något med representationsförändringen att göra, tager jag mig friheten nämna, att detta icke torde vara så riktigt. Det kunde vara möjligt, att man under förra representationen medgifvit en sådan förändring, emedan i allt fall tvänne Riksstånd skulle bestått utslutande af Evangelisk-Lutherska trosbekännare och då, så vida i lagfrågor två stånd stannade mot två, frågan förföll, man således derigenom kunde i alla fall hafva tillräcklig garanti.

Med Herr Wærn öfverensstämmer jag deri, att man icke skrifver lagar för att vara konsekvent, men jag tror det oaktadt att man måste vara konsekvent, för att kunna skrifva lagar, och det är denna åsigt, som i förevarande fall bestämmer min röst.

Herr vice Talmannen: Jag anhåller att få uttala mig i likhet med dem, som yttrat, att ingen Svensk medborgare borde vara utesluten från riksdagsmannakallet, ehvad trosbekännelse han än hade, men då i det hvilande förslaget till förändring af 28 § Riksdagsförordningen influtit föreskrift derom »att icke någon, som ej tillhör den rena Evangeliska läran, må såsom domare eller innehafvare af annan tjänst deltaga i handläggning eller afgörande af frågor, som angå religionsvård, religionsundervisning eller befordringar inom den Svenska kyrkan», så torde konsekvensen fordra att i sammanhang med det medgifvande, som bör lemnas fremmande trosbekännare att deltaga i landets representation, äfven bör fästas ett dermed öfverensstämmande vilkor. Jag medgifver

att för närvarande ett sådant vilkor knappast torde vara behöfligt, då de fremmande trosbekännarne utgöra ett så ringa antal, att svårigen de kunna tillvålla sig något inflytande, men dörren är likväl öppnad för religionsfriheten, och med den skyndsamhet, hvarmed idéerna nu för tiden fortgå, kan man icke veta huru länge de från statskyrkan afsöndrade trosbekännarne komma att utgöra ett ringa antal eller en betydlig del af Sveriges befolkning. Vid detta förhållande och för att mellan grundlags-stadgandena bibehålla den öfverensstämmelse, som jag anser nödig, tror jag, att ett tillägg till denna § bör göras i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad Herr Landgren föreslagit. — I anledning af hvad den nästföregående talaren yttrat derom, att ett sådant stadgande icke borde hafva sin plats i denna §, får jag förklara, att jag i detta fall delar hans åsigt, och att jag tror att det lämpligast borde få rum i 53 § Riksdags-ordningen, der föreskrifter finnas, angående de omständigheter, som utgöra jäf för riksdagsman och hvarest i dylikt hänseende finnas åtskilliga inskränkningar för de ledamöter af Stats-Rådet, som äro medlemmar af Representationen, samt äfven för öfrige ledamöter af Kamrarnarne i mål, som angå dem personligen.

För att Konstitutions-Utskottets ledamöter nu må taga under öfvervägande, huruvida icke ett sådant stadgande må finna sin plats i 53 § Riksdags-ordningen, förenar jag mig med dem, som yrka återremiss.

Herr Ekenman: För min del är jag tillfredsställd med den framlagda motionen och den princip, att fremmande trosbekännare må vinna inträde i Representationen, men jag kan icke förena mig med dem, som icke fästat något afseende på konsekvensen med 28 § Regeringsformen. Det synes mig nemligen klart, att samma grundsats bör gälla i afseende å lagstiftarne som i afseende å lagtillämparne, och jag ber därför att få biträda den reservation, som Herr Landgren fogat vid Utskottets Betänkande, och om i sådant hänseende Kamrarnarne ville bifalla begäran om återremiss, så får Utskottet tillse, att redaktionen blir satt i öfverensstämmelse med stadgandet i 28 § Regeringsformen, så att icke enahanda sak må uttryckas med andra ord.

Herr Fröman: Då numera riksdagsmannabefattningen endast utöfvas på grund af särskilda val, har jag icke samma betänkligheter i afseende å denna §, som i afseende å förändringen af 28 § Regeringsformen, och jag yrkar därför, att den föreslagna förändringen måtte förklaras hvilande.

Herr von Gegerfelt: Jag instämmer med den talare, som erinrat om vigten af konsekvens emellan olika lagstadganden, men jag betvivlar att konsekvensen fordrar det tillägg, som af reservanten föreslagits; det är nemligen en betydlig skilnad mellan en representants och en embetsmans ställning och Riksdagen är Svenska folkets representant, samt består af ombud valda dels omedelbart af folket häradsvis och dels länsvis inom landstingen. På sednare tider har det gjort sig gällande i stats-vetenskapen den grundsats, att man borde gifva minoriteten tillfälle att göra sin röst hörd och detta är äfven ett skäl, hvarför jag anser det vara af vikt, att fremmande trosbekännare måtte inkom-

ma i Representationen och der göra sig hörde, icke blott i världsliga, utan äfven i kyrkliga frågor. Dessa fremmande trosbekännare äro dessutom så få, att de, åtminstone icke på länge, kunna blifva farliga, skulle så hända, då kan det blifva skäl att revidera detta stadgande, men detta torde dröja till en så aflägsen framtid, att jag för min del icke tror det vara skäl att fästa sig dervid, utan anhåller om bifall till Utskottets förslag, d. v. s. att detsamma måtte förklaras hvilande till nästa riksdag.

Herr Rydin: Till de skäl, som förut blifvit anförda, ber jag att få lägga ännu ett. Reservanten har nemligen yrkat, att fremmande trosbekännare icke skulle få deltaga uti behandlingen af frågor, som röra religionsväsendet. Härigenom skulle en inskränkning ske i den rätt, som enligt våra grundlagar tillkommit fremmande Kristna protestantiska trosförvandter under mera än ett århundrade, och hvilken rättighet är särskildt framhållen i Kongl. Förordningen den 23 Oktober 1860. Någon inskränkning för de få fremmande trosförvandter, som möjligen blifva riksdagsmän, är jemväl öfverflödig, då statskyrkan i kyrkomötets veto i kyrkolagsfrågor har garanti emot magtmissbruk å Representationens sida, om något sådant på grund af fremmande trosförvandters inflytande kunde komma i fråga.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats, dels att Konstitutions-Utskottets i förevarande Utlåtande framställda förslag skulle antagas, att hvila till grundlagsenlig behandling, och dels att Utlåtandet måtte återförvisas, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på förslagens antagande, att hvila till grundlagsenlig behandling, hvarvid svarades många ja, jemte några nej, och sedermera proposition på återremiss af Utlåtandet, då svaren utföllo med många nej, jemte några ja; hvarefter och sedan proposition på förslagens antagande att hvila till grundlagsenlig behandling blifvit förnyad, samt med många ja jemte några nej besvarad, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 11 och 12 dennes bordlagda Memorial N:o 64, i anledning af Första Kammarens återremiss af Utskottets Utlåtande N:o 39, rörande väckt motion om ändring i gällande lag angående giftomannarätt.

Herr Grefven och Talmannen föreslog, att Kammarerna, med anledning af Utskottets i det nu föredragna Memorialet gjorda hemställan, det Kammarerna måtte i frågan fatta beslut, skulle punktvis företaga till afgörande Lag-Utskottets i Utlåtandet N:o 39 afgifna författningsförslag samt öfriga hemställanden, med iakttagande deraf, att pröfningsgen af författningsförslagens ingress uppskjötes, till dess förslagens paragrafer blifvit genomgångna.

Ropades ja.

Till följd häraf förekom nu:

Utskottets å sid. 5 afgifna författningsförslag.

§. 1.

Herr von Möller: Uti förevarande Betänkande hemställer Utskottet, att Första Kammaren måtte fatta definitivt beslut angående Utskottets Utlåtande N:o 39, rörande väckt motion om ändring i gällande lag angående giftomannarätt; genom hvilket Utlåtande Utskottet tillstyrkt en sådan lagförändring, att föräldrar ej mera finge utöfva denna uråldriga rätt. Det torde anses förmätet att jag, en laikus, vågar uppträda emot detta förslag, men ehuru min lagkunskap är klen, är likväl min faderskänsla stark, och jag ber därför om undseende för det jag upptager Kammarens tid med de anmärkningar emot förslaget, som denna känsla ingifvit mig.

Då denna fråga sist var föremål för Kammarens öfverläggning, yttrade jag mig ganska vidlyftigt om frågans behandling vid föregående riksdagar, äfvensom om hvad som kan vara att anmärka vid Utskottets motivering, så att jag anser mig ej nu mera böra bered med upptaga Kammarens tid. Jag rigtade då min hufvudsakligaste anmärkning deremot, att Utskottet föreslagit borttagande af det lagstadgande, hvarigenom föräldrar berättigades, att, om mö gifte sig mot deras vilja, göra henne arflös. Jag har nemligen trott, att ett dylikt lagstadgande, hvarigenom föräldrar berättigas att för detta fall disponera öfver hennes laglott, skulle lända henne till fördel. Konseqvensen fordrar ett dylikt stadgande, som föreslås i 4 § af Utskottets Betänkande, men om då äfven föräldrars rättighet att göra dottern arflös borttoges, skulle de beröfvas all möjlighet att betrygga hennes framtid. Jag har velat yttra denna åsigt och hade hoppats, att, då Betänkandet blifvit återförvisadt, dessa anmärkningar, som åsyfta ett betryggande för qvinnan, skulle blifvit tagna i öfvervägande af Utskottet, men då så ej skett och jag ej kan finna, att nu mera än vid förra riksdagen en dylik förordning som den föreslagna kräfves af behofvet, anhåller jag om afslag.

Herr von Gegerfelt: De anmärkningar, som Herr von Möller framställt emot 3 och 4 §§ uti ifrågavarande lagförslag, anser jag mig icke nu böra till besvarande emottaga, emedan dessa paragrafer ännu icke blifvit föredragna. Deremot tillåter jag mig att yttra några ord med anledning af hvad han haft att anmärka mot 1 §.

Till en början har han anmärkt, att Lag-Utskottet vid denna riksdag frånträdtt sitt vid riksdagen 1862—1863 i ännu framställda förslag. Utom det att jag icke ämnar svara för hvad Utskottet då gjorde, emedan jag då icke hade den äran att deltaga i Utskottets förhandlingar, får jag tillägga, att berörda, af Lag-Utskottet uppställda och af Rikets Ständer godkända förslag icke blifvit af Kongl. Maj:t godkändt, med anledning af anmärkningar, som mot förslaget framställdes af Högsta Domstolen och hvilka jag för min del finner fullt nöjaktiga.

Vidare har samme talare yttrat, att han icke ville förorda en lagförändring, som icke vore af behofvet påkallad. I detta fall får jag blott erinra derom, att den åsigt, som omfattats af majoriteten inom

Utskottet, delats af pluraliteten inom Andra Kammaren och godkännte af Rikets sist församlade Ständer, hvilket väl utvisar, att det finnes en opinion för ifrågavarande lagförändring.

För öfrigt vill jag nu icke upprepa de skäl, som, då frågan sista gången förevar, anfördes till försvar för förslaget, utan får, under åbe-ropande af desamma, yrka bifall till samma förslag.

Grefve Sparre, Eric: Det må förlåtas mig, om jag med en viss tvekan begär ordet i en fråga, der jag så många gånger förut yttrat mig, och hvarigenom jag således utsätter mig för den ledsamhet, att nödgas upprepa samma skäl, som jag vid flera tillfällen anført, och flere af Kammarens ledamöter för det obehaget att nödgas åhöra samma skäl. Detta är mig så motbjudande, att det till en del förlamar min tunga; men jag anser mig dock pligtig att redogöra för mina åsigtter i frågan.

Till en början får jag förklara, att jag och flere med mig i Utskottet hade, då frågan der först förevar och efter återremissen, påyrkat en förändring i lagens nuvarande stadganden, angående giftomannarätten; och särskildt urgerade vi efter återremissen derpå, ehuru vi icke kunde godkänna det af Utskottet framställda förslag. Vi önskade därför att ett nytt sammanjemkningsförslag måtte af Utskottet framställas, men möttes af det andra partiet med det inkast, att vi hafva Andra Kam- marens beslut derom att de godkänt Utskottets förslag och kunna så- ledes, då Första Kammaren icke sjelf formulerat något förslag, icke frångå vårt eget, af en Kammare redan godkända förslag. Då således vi nu icke hafva något annat lagförslag än Utskottets, måste jag yttra några ord derom. Det är sannt, att det vid 1862—1863 års riksdag framlagda och af Riksdagen då godkända lagförslag rörande giftomanna- rätten icke blifvit af Kongl. Maj:t godkänt. Men af denna omstän- dighet ensamt kan jag icke hemta anledning att godkänna det af Ut- skottet nu uppställda, ty det är ju tänkbart, att Regeringen kunnat i detta fall misstaga sig. Det står fast för mig, att föräldrar, som måste antagas hysa den största kärleken för sina barn och derjemte hafva förstånd att kunna bedöma, hvad som kan befordra deras äktenskapliga lycka, böra få hafva den magt, som giftomannarätten innebär; men att deremot denna rätt bör frångås slägtingar, som ofta kunna hafva andra skäl för sina åtgöranden i detta hänseende än kärlek för den qvinna, som skall gifta sig. Och om man invänder, att lagens stadgande om föräldrarnes giftomannarätt icke behöfver bibehållas, emedan, der kärlek och förtroende råder emellan föräldrar och barn, väl icke kan ifrågakomma, att qvinnan gifter sig emot föräldrarnes vilja med en person, för hvilken de icke hysa förtroende, svarar jag, hvad jag många gånger förut svarat, att lagen stiftas icke för normala förhållanden, utan det är i de anormala förhållandena, eller då i detta fallet passionen tystar förnuftet, lagen bör få träda emellan och skaffa förnuftet gehör.

Med den förste talaren instämmer jag deri, att, om man ock god- känner 1 §, man dock bör lemna föräldrarne rätt att kunna göra mö. som gift sig mot deras vilja, arfös, och att således 3 § i förevarande förslag ej bör i något fall godkännas.

Då frågan förra gången förevar, gjordes några anmärkningar vid förslaget redaktion. Jag vill icke upprepa dem, då Kammaren tvifvelsutan har dem i friskt minne.

Jag slutar med den förklaringen, att i frågans nuvarande ståndpunkt jag icke kan annat än yrka afslag på denna 1 §.

Herr Hasselrot: Inom Utskottet voro meningarne delade hufvudsakligen derom, huruvida giftomannarätten borde bibehållas för föräldrar, eller om qvinna, som fyllt tjugufem år, ej skulle stå under giftoman. Pluraliteten inom Utskottet omfattade den sednare åsigten, till hvilken jemväl jag sluter mig, enär jag tror, att, der kärlek och förtroende finnas emellan föräldrar och barn, behöfves icke en skriven lag att qvinna ej må gifta sig utan faders och moders samtycke, emedan den lagen gör sig sjelf, men att, der det kärleksfulla förhållandet emellan föräldrar och barn blifvit brutet, detta måtte bero på något fel hos föräldrarne, hvilka väl få skylla sig sjelfva för följderna deraf. Af detta skäl och ehuru jag sjelf är fader och har flera barn, får jag yrka bifall till Utskottets förslag, helst detsamma redan blifvit af Andra Kammaren godkänt.

Herr Fröman: Jag vet väl, att diskussionen icke lagligen eger sträcka sig utöfver den punkt, som är föredragen, men i ett lagförslag, sådant som det förevarande, är det svårt att under diskussionen skilja de särskilda punkterna. Jag skulle vilja godkänna 1 § i detta förslag, men deremot icke 3 §. Om man nemligen förkastade denna 3 §, kvarstode den i 6 Kap. 1 § Giftermåls-balken fader och moder medgifna rätt att göra mö arflös, som gift sig mot deras vilja, hvilket uttryck, på föräldrakärlekens språk öfversatt, betyder; att, om de finna, att dotterns äktenskap är olyckligt och att mannen vanvårdar boet, de skulle ega rätt att testamentera dotterns laglott till hennes barn. Då afyttranden, som under diskussionen fällts, jag fått anledning till den tron, att ett sådant sammanjemkningsförslag skulle komma att antagas, får jag yrka, att Kammaren måtte godkänna Utskottets förslag, med uteslutande dock af 3. § i detsamma.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag måste beklaga, att Utskottets ifrågavarande Utlåtande är så knapphändigt, äfvensom att de Utskottets ledamöter, som ansett en förändring i lagens nuvarande stadganden angående giftomannarätten behöflig, men icke kunnat godkänna Utskottets förslag, likväl icke funnit lämpligt att vid Betänkandet foga ett förslag af annan lydelse än Utskottets. Det synes mig väl ej kunna hafva varit så svårt att framkomma med ett sådant förslag, men då lagen icke med framgång skrives på fri hand, och all anledning saknas i Utskottets Betänkande för uppgörande af ett särskildt förslag, kan jag i det skick, hvori frågan nu befinner sig, icke komma till annat resultat, än att påyrka afslag å hvad Utskottet föreslagit.

Grefve Mörner, Julius Oscar: Jag har begärt ordet endast för att förklara, att jemväl jag för närvarande måste förkasta Utskottets förslag, dervid jag dock tillika får uttala den förhoppning, att Utskottet

en annan gång må framkomma med ett bättre förslag, enär jemväl jag hysar den öfvertygelsen, att lagens stadganden i ifrågavarande hänseende behöfva förändras.

Herr von Gegerfelt: Då diskussionen sträckt sig till 3 § i ifrågavarande lagförslag och de åsikter, man må hysa om denna §, möjligen kunna inverka på det beslut, som kommer att fattas rörande 1 § i förslaget, tillåter jag mig att upptaga det inkast, som gjorts emot nämnda 3 §. Der är en gammal sanning, att det bättre är det godas värsta fiende. Det är nu uppenbart, att icke något lagförslag kan uppgöras, deri icke någon brist skall kunna uppsåras. Hvad man nu än må anmärka mot förevarande förslag, kan man väl åtminstone icke tillvita detsamma, att det är inkonseqvent. Hade man åter uppgjort detsamma i öfverensstämmelse med den åsigt, som vill att bestämmelsen i 6 Kap. 1 § Giftermåls-balken skall oförändrad kvarstå, då synes man mig med skäl kunnat mot förslaget anmärka, att det är inkonseqvent. Om man nemligen anser att mö, som fyllt 25 år, ej skall stå under giftoman, kan jag icke inse något skäl, hvarför mö, som gift sig mot faders och moders vilja, skall af dem få göras arflös. Det enda rätta är väl då, att hon sättes i paritet med enka. Det synes vara tillräckligt straff, om mö, som gifter sig mot föräldrars vilja, kan göras arflös endast i de fall, som i 6 Kap. 2 § Giftermåls-balken omförmälas.

Hvad angår 4 § i förslaget, hvarest stadgas, att mö, som ej står under giftoman, eger sjelf göra sådant förord, som i 8 Kap. Giftermåls-balken sägs, har man jemväl mot detta stadgande gjort anmärkning, men förslaget är konseqvent deri, att det äfven i detta hänseende ställer mö, som fyllt 25 år, i samma läge som enka, och har man, alltsedan 1734 års lag stiftades, medgifvit enka en dylik rättighet, utan att deraf förspörja några olägenheter, så behöfver man icke heller befara några dylika, i fall man skulle lemna samma rättighet åt mö, som fyllt 25 år.

Herr Nordström: Då denna fråga första gången i denna Kammare förevar, hade jag tillfälle att deri uttala min åsigt, hvilken gick ut derpå, att giftomannarätten, sådan den nu i vår lag förekommer och hvilken Utskottet vill bibehålla för mö, som ej fyllt 25 år, äfven borde i så måtto inskränkas, att den skulle förbehållas endast för föräldrarne. Skälet derför har jag redan då anført. Jag tror ännu fortfarande att, om man fräntager föräldrarne giftomannarätten för mö, hon må hafva fyllt 25 år eller ej, man förgriper sig på sjelfva kärnan för familjelifvet eller, hvilket är detsamma, sedligheten. Skulle föräldrarne missbruka den dem i detta hänseende lemnade magt, finnes ett korrektiv derför i stadgandena i 4 § af 12 Kap. Giftermåls-balken, som låter domaren tråda emellan samt pröfva och döma. Man kan således icke säga, att lagen förbisett, att missbruk af giftomannarätten å föräldrarnes sida kan ega rum, eller att den ej anvisat medel deremot. Jag beklagar, att Utskottet af formela skäl ej ansett sig kunna fästa afseende vid de åsikter, som denna Kammare uttalat i frågan, och icke erkänt behöfvet af en fullständig revision af stadgandena rörande giftomannarätten; anse-

ende jag Utskottet härvid icke hafva gått till väga med all den om-tänksamhet, som man kunnat vänta.

Gerna skulle jag önskat, att ärendet hade kunnat till Utskottet än en gång återremitteras; men då detta väl numera icke låter sig göra och det icke heller är möjligt att i en sådan grannliga fråga som denna här på stället kunna formulera ett förslag, som kan förena allas åsichter, så nödgas jag i frågans nuvarande skick, ehuru mot min vilja, tillstyrka, att det tills vidare må förblifva vid de gamla stadgandena i ämnet, och att Utskottets förslag alltså för denna gång må afslås.

Grefve Sparre: Jag ber om ursäkt för det jag emot min vana yttrar mig för andra gången i samma sak, men då jag sista gången hade ordet glömde jag att säga, att Franska lagen har det stadgandet, att giftomannarätten bör bibehållas för föräldrar äfven beträffande till myndig ålder kommen ogift dotter, men att, om fader eller moder ej äro till, ogift qvinna efter fyllda 25 år ej skall stå under någon gifto-man; och om Franska lagen, hvilken man icke brukar beskylla att icke vara uppgjord efter rationela grunder, kan göra sig skyldig till denna s. k. inkonsequens, så kan man väl ej behöfva frukta för att Svenska lagen lider af samma fel.

En talare har erinrat derom, att det bättre är det godas värsta fiende. Ja väl, men det må ursäktas, att man, då man stiftar lag, söker få den, som man anser såsom den bästa. Ett uppskof till nästa år med denna fråga är väl ej så vådligt, att man hellre än att uppskjuta frågan bör antaga en lag, som man icke kan godkänna.

Samme talare har yttrat, att den dotter, som gifter sig emot faders eller moders vilja, för detta sitt förfarande väl straffas tillräckligt, i fall hon kan göras arflös i de fall, som i 6 Kap. 2 § Giftermålsbalken om-talas. Detta uttryck visar tydligt från hvilken synpunkt en del personer betrakta motståndet emot förevarande förslag. Det är klart, att flertalet betraktar förslaget från två olika synpunkter, nemligen antingen från flickans eller föräldrarnes synpunkt; men man glömmer att betrakta frågan på en gång från bådas synpunkt. Jag kan icke tro, att föräldrarnes hafva i afscende på dotterns giftermål annat syfte än att befordra hennes lycka. Om de ej kunna ingå på hennes önsknings i detta fall, så härrör väl detta af viktiga skäl. Och om de göra en dotter, som gifter sig mot deras vilja, arflös, är det väl icke för att straffa henne för hennes olydnad, utan för att såmedelst befria henne och hennes barn från ekonomisk undergång. Just för att bevara och skydda henne, i fall hon gift sig med en man, som vanvårdar boet, har lagen gifvit föräldrarnes rättighet att göra dottern arflös, och icke för att de skulle kunna pålägga henne något straff för hennes ohörsamhet.

Hvad nu åter angår stadgandet i 4 § af förslaget, får jag fråga om man verkligen på allvar tror, att en qvinna, som gifter sig mot faders eller moders vilja, kommer att före vigseln upprätta äktenskapsförord, hvarigenom hon skulle beröfva mannen rätt att disponera öfver hennes egendom. Sällan hafva giftomän mod att ifrågasätta förords upprättande, men att qvinnan sjelf skulle derom föranstalta eller göra förslag, det har jag aldrig hört talas om.

Man har talat om Andra Kammarens beslut i frågan, under förmanande, att det borde inverka på vårt beslut i denna sak. Ja, det är uppenbart att, då jag icke ens anser Regeringens beslut böra föranleda till förändring af det lagförslag, som vid 1862—1863 års riksdag fattades, jag icke kan medgifva, att hvad Andra Kammaren beslutat bör modifiera denna Kammares åsigt. För öfrigt måste väl i dylika frågor som denna hvar Kammare, oberoende af den andra Kammaren, fatta det beslut, som han anser vara det rigtiga.

Hvad slutligen angår det af Herr Fröman framställda förslag, så, utom det att detsamma strider mot de åsikter, jag uttalat, kan jag icke tillstyrka bifall till detsamma, därför att jag nu genast, vid den flyktiga granskning jag kunnat egna detsamma, finner att, om det antages, åtminstone ordställningen i ingressen till sjelfva lagförslaget måste ganska väsentligen förändras och andra förändringar derjemte torde vara af nöden.

Jag vidhåller mitt yrkande, att Utskottets förslag måtte förkastas.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande §:n och dels afslag derå, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till §:n, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

§ 2.

Grefve Sparre:

Paragrafen afslogs.

§ 3.

Grefve Sparre: Vid det förhållande, att Kammaren afslagit hvad Utskottet under § 1 föreslagit, torde följa, att jemväl denna nu förevarande § måtte förkastas.

Paragrafen afslogs.

§ 4.

Grefve Sparre: På nyss anförda skäl anhåller jag, att Kammaren måtte afslå denna §.

Paragrafen afslogs.

Ingressen.

Grefve Sparre: Jag anhåller om afslag jemväl af hvad Utskottet här föreslagit.

Ingressen afslogs.

Utskottets hemställanden å sid. 6.

Grefve Sparre: Den af Utskottet här ifrågasatta framställning afser Ridderskapet och Adeln, men klart är att, då Kammaren ej antagit förslaget om förändrade stadganden rörande giftomannarätten, berörda framställning numera är obehöffig, hvadan jag yrkar, att den måtte afslås.

Grefve Mörner, Julius Oscar: Ehuru det numera är af ringa vikt, har jag dock icke kunnat underlåta uttala min öfvertygelse, att den i 29:de punkten af Ridderskapet och Adeln privilegier af den 16 Oktober 1723 förekommande bestämmelse, att icke någon dotter af adligt stånd skall efter sagde dag drista sig till att inlåta sig i något äktenskapsförbund utan sina föräldrars ja och samtycke, och att, »om fader eller moder äro döda, då tages dertill rätte giftomans samtycke», numera icke kan anses vara af privilegii natur, och att sålunda jemväl den af Utskottet föreslagna framställning till Ridderskapet och Adeln är öfverflödig. Då nemligen dessa privilegier tillkommit före 1734 års lag och uti denna icke finnes inryckt något, som utvisar att i fråga om giftomannarätten der skulle för Ridderskapet och Adeln gälla andra stadganden än för Rikets öfrige innevånare, men deremot i fråga om en del andra Ridderskapet och Adeln tillkommande rättigheter uttryckliga stadganden blifvit i nämnda lag intagna, kan jag icke tro, att man med något fog kan anse hvad i privilegierna säges rörande giftomannarätten för adelig jungfru böra bestå vid sidan om hvad 1734 års lag i detta hänseende innehåller. I denna öfvertygelse styrkes jag ytterligare deraf, att det finnes flera punkter i privilegierna, som under tidernas lopp förlorat all betydelse, ehuru några uttryckliga stadganden, att dessa punkter blifvit upphäfdade, ej äro vordne meddelade. Så finnes i 15:de punkten af dessa privilegier sagdt, »att Adeln får i sina sjöar, strömmar och åar, bruka lahner, åhlelista och annat fiske, både vid stranden och midt ute — — — de få ock bruka hvarjehanda fiske i saltsjön och på fria djupet etc.», och så vidt jag har mig bekant, har hvarken i den fiskestadga, som närmast efter privilegiernas meddelande utfärdades, eller den af år 1766, och än mindre i den sednast utfärdade fiskestadgan, tagits hänsyn till dessa Ridderderskapet och Adeln sålunda medgifna rättigheter, eller ifrågasatts, att Ridderskapet och Adeln medgifvande behöfts för berörda fiskestadgas påbjudande till allmän efterrättelse. Enligt 14:de punkten eger Adeln bygga krogar på dess frälseegor. Har man fäst något afseende dervid, då man beslutat de på sednare tider gällande bränvinsförsäljnings-förordningar? I 17:de punkten säges, att Ridderskapet och Adeln eger på dess egna egor och der de hafva lott skjuta foglar och djur. Tog man hänsyn till denna rättighet, då den sista jagtstadgan beslöts? I 19:de punkten, hvarest talas om Adeln rättighet att öfver hela riket idka dess vanliga oxhandel och stalla oxar på dess gårdar samt dem till dess nytta förhandla, förekommer i slutet följande: »dock förbehålles Ridderskapet och Adeln i Skåne allena deras utskeppning». Jag frågar, om man nu vid den på sista åren ofta förekommande exporten af gödboskap har ansett sig dervid förnärma Ridderskapet och Adeln, och särskildt Ridderskapet och Adeln i Skåne rättigheter? Många flera exempel vore lätt att framdraga, men de nu anförda torde

vara tillräckliga. Jag älskar icke undantagslagar. Giftomannarättens bibehållande kan väl försvaras från familjens synpunkt; men ingalunda vill jag, att en samhällsklass skall i detta afseende hafva en lag, och en annan samhällsklass en annan lag. Detta har jag velat uttala till den kraft och verkan det kan hafva, i fall en framställning sådan som den förevarande en annan gång blir ifrågasatt.

Friherre Cederström, Anders: Jemte det jag instämmer uti hvad Grefve Mörner yttrat, anhåller jag att få reservera mig mot Kammarrens vid behandlingen af detta Utlåtande fattade beslut.

Grefve Sparre: Med anledning af hvad Grefve Mörner anført anhåller jag att få yttra några ord, på det att man icke må anse det Utskottet origtigt förfarit, då det föreslagit ifrågavarande framställning till Ridderskapet och Adeln. Sannt är, att det kan vara ganska svårt att rörande vissa paragrafer i Ridderskapet och Adeln privilegier med bestämdhet uppgifva, huruvida de skola anses fortfarande gälla eller icke, äfvensom att åtskilliga upphört att gälla, utan att någon uttrycklig bestämmelse derom meddelats, hvilket dock skett under tider, då man icke varit så nogräknad om formerna; men aldrig förut har jag hört någon betvifla, att den paragraf i Ridderskapets och Adeln privilegier, som i denna framställning afses, fortfarande står kvar. Också är det icke längesedan det fall inträffat, att en adelig qvinna, med anledning deraf att hennes giftoman icke ville tillåta henne att gifta sig med den hon önskade, ingick med underdånig ansökning derom till Kongl. Maj:t, hvilken ock till pröfning upptog samma ansökning. Under sådana förhållanden skulle det naturligtvis ansetts såsom en försummelse, derest icke Utskottet erinrat om tillvaron af hvad nämnda privilegier i berörda hänseende innehöllo, och förthy gjort en framställning, sådan som den nu förevarande.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad och Utskottets hemställanden afslogos.

Föredrogs och bifölls Stats-Utskottets den 12 dennes bordlagda Utlåtande N:o 68, i anledning af väckt motion, om beviljande af ett lån å 150,000 R:dr till Wallåkra stenkols-aktiebolag.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 12 dennes bordlagda Utlåtande N:o 69, i anledning af väckt motion, om beviljande af anslag för inlösen af aktierna i det bolag, som verkställt omläggning af allmänna landsvägen genom Wendens och Bollebygd's härader af Elfsborgs län.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Andra Kammarrens den 12 dennes bordlagda protokolls-utdrag N:o 224, med delgifvande af Kammarrens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts Utlå-

tande N:o 24, i anledning af väckta motioner, om utsträckning af kronolänsmännens fribrefsrätt.

Föredrogs och lades till handlingarne Stats-Utskottets den 13 dennes bordlagda Memorial N:o 70, i anledning af återremiss å Utskottets Utlåtande N:o 25, i fråga om eftergift af Kronans rätt till dana-arf.

Föredrogs och bifölls Stats-Utskottets den 13 dennes bordlagda Memorial N:o 71, i anledning af återremiss å Utskottets Utlåtande N:o 29, angående f. d. Ridderstolpeska egendomens användande till byggnad för Telegrafverket.

Föredrogs Särskilda Utskottets för frågor rörande försvarsverkets ordnande den 13 dennes bordlagda Utlåtande N:o 2, med anledning af väckta motioner rörande landförsvarets ombildning och dertill hörande frågor m. m.

Flere ledamöter begärde detta Utlåtande ånyo på bordet; hvarefter Herr Grefven och Talmannen hemställde, huruvida Kammaren, i enlighet med hvad vid hållet Talmanssammanträde blifvit öfverenskommet att föreslås, behagade besluta att till afgörande företaga det nu för andra gången bordlagda Utlåtandet Onsdagen den 24 innevarande månad.

Ropades ja.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Andra Kammarens den 16 dennes bordlagda protokolls-utdrag N:o 236, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts Betänkande N:o 27, rörande fråga om en tacksägelseskritvelse från Riksdagen till Kapitenen John Ericson i Amerika.

Anmälades och bordlades Andra Kammarens protokolls-utdrag:

N:o 263, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts Betänkande N:o 28, i anledning af motioner, angående förändrade grunder för embets- och tjenstemäns aflöning samt om ändring i gällande författning rörande expeditionslösen; och

N:o 264, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts Betänkande N:o 29, i anledning af återremiss af Utskottets Betänkande N:o 7.

Kammaren åtskiljdes kl. 8 e. m.

In fidem
O. Brakel.